

IVAN PEDERIN
Sveučilište u Zadru
Odjel za njemački jezik i književnost
Obala kralja Petra Krešimira IV., 2, HR – 23000 Zadar

PISMA FRANJE RAČKOGA U PRAG

PISMA FRANJE RAČKOGA FRANTIŠEKU PALACKOM, JOSEFU JIREČEKU I ALOISU VOJTĚHU ŠEMBERI

Dopisivanje opsiže razdoblje od 1858 do 1889. Rački piše kao siromašni intelektualac iz politički jedva definirane zemlje. Pisao je pisma najprije iz Rima gdje je istraživao srednjovjekovne hrvatske putopise. Njegov boravak u inozemstvu plaćao je rodoljubni biskup u Đakovu J. J. Strossmayer. Rački je pisao češkom rodoljubu, ocu češke nacije Františku Palackom koji je bio naklonjen Hrvatima i hrvatskim preporodnim gibanjima, a ta gibanja slijedila su češki preporod sa oko četrdeset godina zakašnjenja. U Palackom je Rački našao prijatelja punog razumijevanja. Onda nalazimo Račkoga kao visokog činovnika koji se bavi izgradnjom hrvatskog znanstvenog aparata. On je k tome i predsjednik tada Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti koji organizira i hrvatsko školstvo i u tim stvarima obraća se za pomoć Josefu Jirečku činovniku bečkog ministarstva koji mu je pomogao da novoosnovano Sveučilište Franje Josipa u Zagrebu, glavnom gradu Kraljevine Hrvatske-Slavonije koja je dobila priznanje Nagodbom 1868. dobije i dva profesora iz Praga.

Rački je potom pisao pisma Aloisu V. Šemberi jer je želio kupiti knjižnicu njegovog pokojnog oca koji je bio liječnik. Nije uspio i slijedio je sukob s nekim vladinim nadležnima, a Rački se trudio da nađe punomoćnika što će nabaviti egiptološku zbirku domaršala baruna Alexandera Kollera s novcem đakovačkog biskupa Strossmayera i grofice Elisabete Drašković.

KLJUČNE RIJEČI: *Rački, Palacký, Jireček, Šembera, pisma, Prag.*

U Narodnom muzeju u Pragu čuva se u Književnom odsjeku (Literárni Archiv Narodního muzea) 38 pisama Franje Račkoga Františku Palackom, Josefu Jirečku i Aloisu Vojtěhu Šemberi napisanih u vrlo dugom razdoblju od 1858. do 1889. Rački je počeo pisati Palackom iz Rima gdje je znanstveno radio na istraživanju i izdavanju hrvatskih glagoljskih rukopisa. Glagoljica je bila hrvatsko pismo i nacionalno pitanje koje nas je odvajalo od Srba, ali nas je vezivalo s Bugarima i Česima. S Česima nas je vezivao i preporod. Češki preporod stariji je od hrvatskog oko četiri desetljeća i on je, to se vidi iz pisama Račkoga, bio nama i uzor. Palacki je u Češkoj smatran ocem domovine, pa mu se mlađi Rački obraćao s najvećim štovanjem i izvješćivao ga o svom radu i prepisivanju glagoljskih rukopisa. U ovom

prvom dijelu vidimo Račkoga učenjaka i sirotu Hrvatsku koja nema priznat status kraljevine pa nema ni vlastitog ministarstva ni vlastitih novaca za znanost. Zato Rački boravi u Rimu sa Strossmayerovim novcem. Rački ipak nije samo učenjak, on misli o tome kako da Rimski kurija prizna staroslavensku službu Božju i nalazi da ona uopće nije nesklona takvim planovima hrvatskog svećenstva. U svemu tome nalazi sebi i Hrvatima naklonjeno uho u osobi Palackog. Rački piše Palackom i o izdavanju glagoljskih rukopisa i opisuje načela kritičkog izdanja glagoljskih tekstova, pita za savjet, zanima se kako se u Pragu izdaju stari rukopisi. On se raspituje o knjigama koje se tiskaju u Pragu. Osjeća opasnost od njemačke znanosti i smatra da nije dobro da se Nijemci bave našom poviješću, vjeruje da će Hrvati preko Rima steći ugled u europskoj znanosti.

Već 1862. nalazimo ga u Zagrebu kao savjetnika i referenta u školskim i crkvenim poslovima kod Kr. namjesničkoga vijeća, pa kao predsjednika novoosnovane Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti. Tu Rački stupa u okvir reformi koje je razradio i predložio Ivan Mažuranić za svog boravka u Beču.¹ Sklopljena je Nagodba 1868. Hrvatska ima svoj proračunski novac za školstvo, znanost i kulturu. Vidimo Račkoga koji nije više samo učenjak što u tišini vatikanske knjižnice prepisuje glagoljske tekstove. Sad je Rački organizator hrvatskih znanstvenih prilika, on nastavlja Mažuranićev rad, brine se o popunjavanju Akademijine knjižnice, o znanstvenicima i sve više se obraća Josefu Jirečku, filologu i političaru koji je 1871. bio ministar za bogoštovlje i nastavu u Hohenwartovom kabinetu, 1878. član Češkog parlamenta, a 1879. i Carevinskog vijeća. Josefu Jirečku obraća se u pitanjima osnivanja Sveučilišta u Zagrebu koje nema dovoljno kadra, pa on moli Jirečka da posreduje da Zagreb dobije ponekog profesora iz Češke. Jireček pomaže, a Rački zauzvrat nalazi sredstva s kojima će njegov sin mladi Konstantin Josef Jireček istraživati u dubrovačkoj pismohrani. Česi se uopće dobrohotno odnose prema Hrvatima, ali i Srbima. Pavel Šafařík djelovao je u Novom Sadu, njegov zet Josef Jireček pomagao je Račkome koji mu se stalno obraćao za pomoć, a unuk Konstantin Josef Jireček napisao je po jednu knjigu s kojom je zadužio Hrvate, Srbe i Bugare, bio je ministar u Bugarskoj pa ravnatelj bugarske Narodne knjižnice.

Ali Rački piše i Šemberi želeći za Sveučilište otkupiti knjižnicu njegova pokojnog oca liječnika. Ne uspijeva i tu puca jaz između učenjaka i birokrata – Sabor ne odobrava novac za kupnju knjižnice. Kraljevina Hrvatska-Slavonija doduše ima ograničeni suverenitet, ali nema vlastito ministarstvo privrede pa hrvatski proračun za znanost, školstvo i kulturu odmjeravaju Mađari. Ali Rački se brine da s novcem Strossmayera, grofice Elizabete Drašković i nekih donacija kupi egiptološku zbirku domaršala baruna Alexnadera Kollera, daje punomoć Vl. Tomeku da tu zbirku procijeni i preuzme.

Ova pisma izdajemo, ali bez prilagođavanja suvremenom pravopisu i jeziku jer pisma u takvom obliku mogu vrlo mnogo reći. Mogu reći da je Rački u početku slabo znao štokavski, a očigledno je da 1850-ih godina hrvatski jezik još nije imao izgrađen standardni oblik pa su kolebanja u izrazima česta. To nam objašnjava "germanizaciju" za apsolutizma, koja je mnogima na jeziku, ali nitko do danas nije

¹ Ivan Pederin, "Politička djelatnost Ivana Mažuranića 1860-ih godina u Beču", *Hrvatska obzorja*, IV (1996), br. 3, str. 604-612.

objavio neki dekret ili zakon koji bi nama nametnuo njemački jezik.² Vjerojatno je da hrvatski jezik još nije bio prikladan da bude oruđe znanosti, pa i državne uprave. Hrvatski je imao duge i stare tradicije kao jezik povelje i književnosti, ali ne i tradicije kao jezik znanosti i državne uprave, koja je do sredine stoljeća bila na latinskom. Tu je njemački morao pripomoći. I pravopisna načela kojih se držao Rački nisu čvrsta i kolebaju se, ali i ona mogu mnogo toga reći jer je Rački pisao prije brojnih pokušaja približavanja hrvatskog jezika srpskom što baš danas može biti itekako važno kao povratak hrvatskim pravopisnim počecima i izvornom hrvatskom jeziku. Zanimljivo je da kod Račkoga nalazimo kratki genitiv plurala koji, tako Rački, približava hrvatski jezik češkom i drugim slavenskim jezicima (ali ne srpskom). Taj genitiv nije se kod nas održao da bismo bili bliži srpskom jeziku.

I.

Franjo Rački piše Františku Palackom o starim hrvatskim knjigama i rukopisima koje je otkrio u Rimu i o čijem se izdavanju i znanstvenoj obradi brine. Pita ne bi li za neka namjeravana izdanja napisao proslav. Žali se što su u nas biskupi još uvijek stranci što se negativno odražava na naš prepород i domovinski rad. Nada se da će opet biti moguće uvesti staroslavensku liturgiju u Crkvu. Predlaže mu da mu piše na češkom, jer se ne priliči da se mi Slaveni dopisujemo nekim stranim jezikom. Češki smatra slavenskim dijalektom i time prijanja uz staro mišljenje Rimske Kurije i drugih da svi Slaveni govore jednim jezikom koji se dijeli na više dijalekata. Svoj rad smatra od sveslavenskog interesa.

Veleučeni Gospodine!
Stare slovjenke knjige!

Vaše štovano pismo od 15. t. m. toliko me obradova, da nemogu propustiti na nj uzastopno odgovoriti.

Što dosada bijah samo naumio, sada jurve za dovršeno smatram. Vaše cienjeno odobrenje moje nakane za izdati Assomanov evandjelistar na toliko me pobudi da odlučih odmah se ga latiti, čim se vaticanska knjižnica otvori. Ona najme ima sada prazdnike sve do 5. studenoga; ali čiem ovaj dan svane odmah počet ću pomenuti Evandjelistar sam prepisivati jer nije ovdje nijednoga kome bi se taj posao mogao povjeriti - tē se na taj način nadam da ćemo imati gotovo prijepis do nove godine - pa će se moći tiskati pod vašim nadziranjem, kada god vam se sviđi. U prepisivanju sliediti ću posvema Vaš savjet. Prem o toj strani može se s vremenom progovoriti; ali jurve sada osmjelujem se primietiti da bi mi veoma drago bilo, kad bi Vi veleučeni gospodine! uzhtjeli biti mojim suizdavateljem, ili bar primili posvetu ovega velevažnoga djela u jednom pako ili drugom slučaju da sami napisati dotični predgovor, ili moj pregledati. O tom da kako drugi put, ali uzhitjeno srce sada ne mogaše dugo mučati.

Ako ovo poduzetje slovjenki sviet radostno primi možebit nebi bilo sgorega s vremenom izdati bolonjski saltjer prepisan iz glagoljice.³ Tamošnji knjižničar moj znanac, učinio bi mi veliku uslugu. On se nauči ćirilicu pisati. Medju to ja i tako mislim buduće godine za njeko vrieme do Bologne; pa bi mogô i sam isto poduzeti.

² Jelačić je uveo hrvatski kao uredovni jezik, ali je smatrao da je dobro ako postoji obrazovani sloj neke nacije koji govori stranim jezikom jer je taj sloj onda most do kulture susjedne zemlje. Ivan Pederin, "Strani i uredovni jezik u Hrvatskoj", *Jezik*, god. 29 (1982), br. 3, str. 65-73.

³ *Psalterium Bononiense*, oko 1230-1241. izdao je Vatroslav Jagić, 1907.

Ja nadjoh po rimskih knjižnicah na njeke glagoljske i ćirilске rukopise do sada Slovjennom nepoznate, koje namjeravam u svoje vrijeme opisati. Njeke opet poznate mogoh točnije proučiti nego li slovjenski putnici, koji je na brzu ruku razgledahu, a doista nadjoh u njihovih izvjestjih gdje god dosta pogrešak, tē sada mogu točnije doba istih opredieliti. Na uzprkos svoj pomnji i bodrosti ne podje mi za rukom do sada u trag ući saltjeru Nikole Rabljana, koga Levaković spominje, prem ako je igdje na svietu, to bi imao biti u Rimu, gdje se u obće za našu povjestnicu premnogo blaga nalazi. U ostalom ovdje – budi mi mimogred rečeno – počelo se u svakom obziru za Slovjenstvo više mariti od prije, pače – u nadi da bi Slovjenstvo primamili ne bi se mnogo protivili, da se opet uvede slovjenska liturgija, samo kada bi naši biskupi zahtievali. Ali o tom dā kako nije mi misliti i dok nam episkopat nebude narodan. A kad će to biti?

Oprostite Gospodine što Vam takovim viesti vrijeme uztežem; jedino usmjelujem se na koncu svoga dopisa uzmoliti Vas, da u buduće, bude li Vam se uzhtjelo pisati mi, izvolite mi pisati po česki, jer mi se mnogo shodnije čini, da se u kom god slovjenskom nariječju sporazumijemo, nego da si odaberemo inostranca za "Vermittlera" svojijeh misli. Oprostite

U ostalom bit će mi drago, mogu li Vas u ičem poslužiti

Vaš sniženi sluga

Franjo Rački

U Rimu dne 22. srpnja 1858.

2.

Rački piše Františku Palackom o knjigama koje je dobio i koje nije dobio i nadalje o mogućnostima i potrebama da se opet uvede staroslavenska služba Božja u bogoslužje katoličkih Slavena. Tu valja nastojati na svetoj Stolici koja nije nesklona toj službi, ali za takvo djelovanje potrebiti su učenjaci kakav je Palacki i njegov krug. Središta ove djelatnosti bi trebala biti JAZU i Zavod sv. Jerolima u Rimu, te u Kviritskoj akademiji u Rimu. Rački se brine da se slavenska kultura upozna u Europi.

Veleučeni Gospodine!

Nenadano primih Vašu štovanu knjigu od 7. t. m. kojom makoliko me uzradovaste, nemogu Vam opisati; ali s druge strane čudom se začudih, što mi pišete, da jošte u Ožujku t. g. poslaste u Rim za mene i za quiritsku Akademiju više svojih djel, koje ja niti neprimih dosada, a niti niesam znao, da ste je bili poslali. Uzastopce danas popitah se na pošti i na dogani; ali o njih ni spomena, već nadjoh mjesto istih smotak s knjigom od jugoslavenskoga društva iz Zagreba, koji od Ožujka pa do dana ondje ležaše – a razlog jest što na hrvatskom nadpisu moje ime čitalo se u tretjem padežu, tē neznadjah razaznati, čije jest. Odavle se vidi, da vaša pošiljka imaše zaostati na neknoj pošti izvan Rima; a dobro bi bilo da se u Pragu za to pobrinete. U ostalom ja vam srdačno blagodarim, što se mene sietiste, tē mi poslaste svoja vele, cienjena djela; a dočim se Vama zahvaljujem molim Vas, da i slavnomu g. Šafařiku od moje strane liepo se zahvalite za poslati mi dragocieni dar, za kakova smatram njegovu posljednju izragu o netom zanemarenoj i preziranoj glagoljici, koju on na čast znanosti podiže, i za sobom mnoge povuče, da o njoj misle i pišu, med kojima jeste i Vi velecienjeni gospodine! Da Vam pravo kažem, ja se vrlo radujem, što nastojite svojim razboritiem i učenjem odporom ovo pitanje razbistriti; ja sam se odmah latio vaše razprave o monahu Hrabru, tē Vas mogu izvietiti, da ju velikim zadovoljstvom pročitah. Ovo pitanje i mene veoma zanima; tē ću i s njem sprogovoriti u tretjem odsjeku svoga prvenca djela "Viek i djelovanje sv. Cyrilla

i Methoda". Prvi svezak (uvod) ugledà svietlo u Zagrebu prošle godine; a 2–6 kakvih 25 aràk bio bi već izašo da se nije nekakva nesreća s Gajem dogodila, tè i tisak zakasnio, ali za neki mjesec bit će dotiskan, pà ću Vam onda ujedno u Prag dostaviti.

Ja se jurve poplaših, da nieste možebiti htjeli primiti naimenovanje za člana Akademie Quiritum; pošto o Vami niesam imao nikakova glasa. U istoj Akademiji uredio se odsjek za jezik i književnost slovjensku komu dà kako ja – pošto neima inieh – za sada predsjedam. Ali nadam se, da će se malo po malo taj odsjek umnožiti i ukriepiti što ovdješnjimi Slovjeni (južnimi i poljskimi) što dopisivajućimi članovi. Zato nebi mi bilo drago; da me iz vana sebi podupirali. Zasada ste u Pragu vi i Hanka, koga liepo pozdravite – u Zagrebu g. Kukuljević – u Beču g. Miklošić, ali ni od njega nije odgovora. Dva Vama vrlo pisca za sada nemogu predložiti, jer niesu katolika; a tuj se na to mnogo drže, akoprem oni u svojih iztraživanjim nesliede nijedne stranke; već ištu samo istinu. Da Vam na kratko svoju misao o tom odsjeku izrazim, koj bi se mogó paradoksom komu vidjeti: po mom mnienju Slovjentstvo bi se imalo što više učenom svietu otkrivati, da jednom inostrani sviet upozna se s našom duševnom snagom. Za oživotvorito ovu misao ima se krasna prigoda u Rimu; gdje je i sada duhovno stečište čitavoga svieta. Krom toga s nama treba rimsku stolicu što više za Slovjentstvo pridobiti, ona naime ni sada mrtvo bitje; pa nam može mnogo koristiti. O tom bi Vam mogó koješta pisati, da mi vrieme dopušta; a doć će i do toga; medju to mogu vas uvjeriti, da rimska stolica nebi se sada ni najmanje protivila uvesti u čitavo rimskokat. Slovjentstvo slovjensku liturgiju, da se samo našinci, osobito naš episkopat za nju ozbiljno zauzmu. Dà kako neimamo nade, da bi se za istu potrudio; jer (malom iznimkom) nije narodna, ali mi bi imali rimsku stolicu što većma sa potrebama slavjanskoga naroda upoznati. I to ćemo reći putem Akademije; ja se nadam da ćemo s vremenom pod okriljem Rima uzmoći [oštećeno] i izdati liturgične knjige u staroslov. jeziku. U takvom poslu bili nam Vi i Vama slične glave od neizmjerne koristi. Stoga mi Jugoslovjeni nastojimo, da Zavod sv. Jerolima koj bi nam bio u Rimu mjesto kakove Akademie i Agentie, što većma pomognemo i učvrstimo... Ako bi veleučeni gospodine! Znali za takve kojemu drage grane Slovjenske, koji bi htieli stupiti u naše kolo, a bi bili dostojni slobodno izvolite mi jih predložiti.

Napokon molim Vas da bi mi izvolili naručiti Berčićevu chrestomatiu, pomenuti spis Jezberin; kao i Muzejnik od god. 1858. i Hanuševe "Kritische Blätter". Za ovaj časopis bi Vam odmah poslao novce, da znadem, koliko stoji na godinu; poslat ću za sve ujedno. Nezamjerite; ja se odmah služim Vašom ponudom i dobrotom; tè Vas prosim, da me u buduće izviestite o kretanju česke i ruske osobito staroslavjenske književnosti; a i Vi sa mnom zapoviedajte!

Pozdravite gg. Šafařika i Štulca; drugi put više.

Vaš štovatelj

Franjo Rački

U Rimu 16. kolovoza 1858.

3.

Rački poziva Palackog na suradnju u izdanjima Accademia de'Quiriti u Rimu u kojoj su okupljeni neki Hrvati. Piše kako prepisuje *Assemenov evanđelistar* i o kriterijima po kojima ga prepisuje, moli da dobije obavještenja o rukopisima i literaturi iz slavenske filologije i povijesti, moli i mišljenje o svojim publikacijama.

Veleučeni gospodine!

Bjeh Vam se bio jurve zahvalio, što mi poslaste Jezberin spis i za nj poslao novce, da znadem koliko, da niesam svaki dan očekivao knjig jednom odpremljenih na me,

ali izgubivši se negdje na putu. Dopustite indi, da Vam iza tolikoga vremena nješto napišem.

U priklopu šaljem Vam tri odtiska poziva utemeljitelja Kviritske Akademije na sve članove. Blagoizvolte svojom prigodom izručiti jednoga p. . gg. Hanki, a jednoga Höfleru. Bit će nam drago, ako pronadjete, što vriednoga na nje primjetnuti. Neustručavam se takodje umoliti Vas, da bi kadkada akademička Akta, koje će se od ove godine uredno izdavati plodom svoga vrstnoga pera nakititi izvolili. Stvar vam ostaje na volju; ali najmilija bi mi bila razglabanja tičuća se slovanske filologije i književnosti, kojim se tolikim uspjehom bavite. Pisana bi imale biti latinskim jezikom navodi mogu biti pisani takodje ćirilicom; jer ju imade i propagandina tiskara, a dat ćemo ju i mi ulievati... U obće trieba nam se o tim brinuti da nas ovdje što više upoznaju; a putem Rima upoznat će nas lasno strani svet.

Molim, izručite moj poklon p. n. gosp. Pavlu Šafařiku. Neusudjujem se dosaditi mu svojim pismom. Asemenova Evandjelistara prepisivanje dobro napreduje; nadam se, potvrdi li mi bog izdanje, da ću bit do polovice Veljače posvema gotov. Prepisujem točno; dā kako bez svake naj manje promjene; jedino što dielim rieči, koje su u matici samo na koncu svakoga smista pijknom odieliene; jer da se rieči nediele, bilo bi teško čitati svakom nevjestijem. Bit će takodje nekoliko fac-similov; ali sve prepisati na prozračnom papiru, odnielo bi mi mnogo vremena, a nebi mi u knjižnici dopustili. Budite uvjeren, da će biti prijepis posvema točan. Medjuto – ako bi g Šafařik imao štogod prinjetnuti oko prepisa, prosim Vas, pospiešite mi obznaniti.

Imam Vam obznaniti, da naš domorodni bakrorezac, Dubrovčanin Mančun⁴ urezava sliku Sv. Petra i Pavla s ćirilskim nadpisom, kojom se poslužiste kod svog razglabanja o glagoljici. Iz nadpisa težko se može zaključiti na dobu; zato se jurve potrudih, da ovdješnji vještaci slikari oprediele dobu slici. Sud njihov oglasit ću. Scienim da neće biti starija od XII–XIII. stoljetja.

Veleučeni gospodine! oprostite, što Vas još mućim i rado bi najme, da bi mi na kratko pobilježili glagoljske i cirilske rukopise do XII. vieka, ili bar takove, ako jih jest, koji su možebit u naj novije doba otkriti bili, da se nemučite s obće poznatim, koje pobilježi Šafařik u svojih glagolj. pomatkah i u časopisu Muzej od god. 1848. ili koji se čitaju u petrogradskom žurnalu minist. prosvjete od 1856. ("o današnjih pamjatnikah cerkovno-Slavjanskih"), ili koje Miklošić itd. obielodani. Svi ovi su oni dobro poznati. Ako Van se neće učiniti kratki pregled, pobilježte mi samo naj novije obrete, koji su možebit mojoj pozornosti izmakli se. Bili bi mi od velike potrebe i koristi.

Nezamjerite što Vam svojim dopisivanjem dosadjujem; rado bi Vam se odužiti – samo zapoviedajte.

Pozdrav gg. Šafařiku i Hanki. Da ste zdravo!

Vaš iskreni štovatelj i sluga

Franjo Rački

U Rimu 2. prosinca 1858.

P. S. Budete li što napisali za akademička akta, rukopis pošaljite na Vincenza Dietalevia "Istitutore ed annuale preside dell'Accademia de'Quiriti" – dā kako na trošak Akademije.

⁴ Bakrorezac, Dubrovčanin koji je krajem XVIII. i početkom XIX. radio u Rimu i Mlecima.

4.

Rački piše Palackom o kriterijima po kojima prepisuje *Assemanov evanđelistar*. Potom brani kratki genitiv koji upotrebljava jer hrvatski jezik približava drugim slavenskim jezicima. Smatra da je hrvatski jezik ugrožen od njemačkog i poziva da se sve više ugledamo u jezik starijih hrvatskih pisaca.

Veleučeni gospodine!

Jur pred mjesec dån svrših prepisati Assemano, sada vatikanski Evandjelistar; te bi Vam bio od davna obznanio, da mi njesu priečili svakojaki poslovi. Evo prikupljam bar jedan arak istoga prepisa, da uvidite, kakav jest. Iz njega opaznete, da se svagdje točno držah matice, pače niti kratic nehtjedoh popuniti, jer mi do toga najviše stojaše, dá imademo točan prijepis. U tiskanu lasno se popune kratice, scienite li, da je i ovdje od potrebe obćenito pravila, koja tako liepo razložiste u predgovoru k svojim pamatkam jihoslov. pismnietvi. Ja bi Vam odmah poslao sav rukopis; nù želim ga svega prije pregledati, sravniti s Ostrominovim evandjeljem, s grčkim tekstom i vulgatom, tè u obće proučiti, da pocrpim njeke rezultate, koje bi dodao III. Odsjeku moga djela, od koga drugi dotisnuti će se ovih dan u Zagrebu, i uzet ću si slobodu poslati ga Vam u znak moga osobitoga štovanja. Osim toga rado bi znat na koji način bi isti prijepis u Pragu tiskate? Bi li probitačnije bilo, da ga uzme koj nakladnik i da ga dam tiskati na svoje troškove? U posljednjem slučaju nebi li me poblizhe izvjestili? Koliko komadov bi se moglo dotisnuti; jer bi dao u toliko komadih u Rimu litografovati tri lista iz vatic. matice; i poslati je u Prag da se dodaju dotiskanom djelu? Ako bi se imale kratice popuniti je da bi ih nebi htjeo popuniti g. prof. Hattala, ili bi jih ja imao ? U obće – učitivo Vas molim, da bi me izvietiti blagoizvolili o svem štogod mi treba i činiti, da se taj važni glagoljski spomenik što dostojnije Slovjenstvu pokloni. – Inače, u matici izgubi se jedan list; ja bi scienio, da se isti popuni iz Ostromirova; šta vi na to velite? U prepisu ja sam rieči onako porazdielio, kako mi se naj bolje vidjelo; inače, ako scientite, da se ima gdješto drugčie porazdieliti, prosto Vam bilo; interpunctia jest pridržana, kako u matici; u tisku uzmogne se metnuti, kako znanost zahtieva. Još jednom – molim Vas, izvietite me o svem, kako naj bolje znadete.

Drago bi mi bilo, da mi na moje troškove što prije pošaljete svoju razpravu o glagoljskih ulomcih u Inspruku.

Ovih dan oglasi O. Theiner važno djelo pod naslovom "monumenta vetera s. Historiam illustrantia? U kojem odtisnuti su mnogi spomenici imenito papine listine iz tajnoga vatic. arkiva. Oboiga listine od god. 1218–1352. nesamo tičuće se Ugarske, nego i pokrajni bivših u kako u saveza s Ugarskom, o toga tičuće se Hrvatske, Slavonije, Dalmacije, Bosne, Srbije, Bugarske. Ako bi ga htjeli imati za knjižnicu itd. obznante mi. Knjiga izašavša stoji 50 franak. Druga knjiga koja se jur tiska, obsezat će god. 1352–1526. Obširniju recenziju napisah u kat. tisku.

Još nješto. Uvidiste iz mojih listovah, da se služim s kratkim genitivom u višebroju, kakovim se služe sva ostala nariječja slovjenška, i koj živi u ustih dost znatne česti štokavác istih. Ovaj genitiv nadjè odziv kod mnogih hrvatskih pisac, osobito mladjih. S njim bi se naše skladnje znatno približilo ostalim slovjenkim; jer... forme sa svojim genet. plur na a (ili ah), sa svojim ima, ama itd. priete nam siromaštvom u skladnji. Šta Vi naš učitelju o tom sudite? Kod nas na jugu inostranstvo u jeziku velikom nam pogibeljom grozi se. S neumimi prievodi jezik nam mnogo gubi od svoje originalnosti. U novie doba nastade reaktia; ali pokvareni ukus i otudjeni način mišljaja ogorčava se proti svim, koji nastoje da nepostanemo mi Hrvati i Srbliji za nekoliko godin, što pod tudjim uplivom postadoše Slovinci (odnosno Česi) iza više viekov. Mi smo još čisti, ali plašim se da ćemo se brzo pokvariti. Jurve mi nepišemo tako narodno, kò što pisahu naši Divkovići, Baraković itd.,

a što bude nakon 20 godin?

Ovo nekoliko redak pišem Vam iz Jakina, kamo dodjoh za pričekati biskupa Strossmajera, s kojim ću sutra u Rim. Zato Vam u gostioni na brzu ruku pišem.

Očekujući od Vas odgovor, uz pozdrav gg. Hattali i Hanki ostajem

Vaš sniženi sluga

Franjo Rački

Kanonik Sv. Jerolima

U Jakinu dne 11. Travnja 1859.

5.

Pismo je oštećeno. Rački piše Palackom o *Assemanijevu evanđelistaru* i njegovu izdavanju. Moli za njegovu suradnju. Piše o Metelu Ožegoviću i Strossmayeru koji financiraju ova izdanja. Haulik je nažalost dosta hladan prema izdavanju starih hrvatskih rukopisa. Ispričava se zbog neke recenzije koju je objavio u "Nevenu".

...

Velikom radostju... pismo od 10. t. m. të Vam hitim bez oklevanja nanj...

Vriedni starješina slovjske književnosti Šafařik bio mi takodjer pisao, da se on nemože brinuti oko tiskanja Assem. Evandjelistara.⁵ Ja mu nemogoh odmàh odgovoriti, što radi nastavšega rata što očekujući od Vas njeka izviestja, na koga me u svom dopisu odkazà. I od moje strane bila bi velika smjelost od takova muža koji pored starosti obtrošen jest tolikimi poslovi šta takova tražiti. Stoga Vaša pomoć štovani gospodine! bit... ne samo mila, nego i dobrodošla; pà ću Vam biti i ja... Čitateljstvo veoma zahvalni. Tà od Vašega vieštoga... nemožete no dobro očekivati.

O mom prepisu imam Vam naj prije izjaviti da ma koliko moje sile dopuštaju ovaj većom pozornostju i marljivostju bez ikakve promjene od pismena do pismena, od rieči do rieči izvornik sledi tako, da se nanj posvema i bez svakoga straha osloniti možete. U prepisivanju vodjahu me iste misli koje Vi razviste o dobru izdavanju starih spomenikov. Zato nehtjedoh, da redak u prepisu glede na prostor odgovara dotičnom redku u izvorniku; jer k čemu ta muka? Već na okrajku zabilježih list izvornika. Uprav tako pridržah punktaciju, koja se medjutim u izdavanju promieniti može, da tien više smislu i razmaku odgovara. Pokratio nepridržah toga radi, da se otisan; već da mi pripis odgovara originalu u tom obziru jednak bude – a pokratice naumih popuniti u istom prepisu; pà ako bi mi htieli i ovdje pomagati, drago bi mi bilo. Rečju: posvema se slažem s Vami i s. g. Šafařikom, da otisak jur tada svoju svrhu postigne, ako čitanje originala vjero predoči; inače čitatelja samo bezkoristan muku i trud zadaje.

Da se olakoti pozivanje, moglo bi se – kako ... - označiti na svakoj

Bi bilo dobro... označenja... odjeljka, glave i redak ma... latinskimi pismeni običnim pokratjenjem ko što... Šafařikova izdavanja glagoljskih bibličkih ulomkov n. p. Joh. XIX. 10-28. itd. Scienite li pako da bi bilo bolje isto učiniti na koncu djela, da bilo Vam prosto – u tih malenkostih tajno ćemo se pogoditi. Medju to na svaki način ova na koncu knjiga ili na početku imao bi se dodati "ukazatelj bibl. Textov", kò što u rečenih spomenicuh.

Na taj način glede na izdavanje Assem. Evandjelistara bi se posvema slagali. Šta se tiče izdavatelja; ja sam htjeo drugdje potražiti izdavatelja naj više radi toga; jer sam

⁵ To je *Assemanijev evanđelistar* iz X. st. Čuva se u Vatikanskoj knjižnici. Izdao ga je Franjo Rački 1865. glagoljicom.

osvjedočen Ožegović i Strossmajer imade u novije doba na sve strane velika troška – tã i jèsu naši naj darežljiviji mecenati. Valjda čitaste, koliko oba za naše stvari troše; a koliko troše za one koje niese svietu poznate? Ovieh dan n. p. Strossmajer pokloni g. Kukuljeviću 5.000 fr. Za izdavanje nekih hist. spomenikov; sada se opet na njegov trošak tiska Kavanjinovo pjesničko djelo itd. Kard Haulik jest hladan naprama našoj književnosti; prem je kadkada obodri. – Medjuto kada nije drugčije, ja ću tiem putem potražiti izdavatelja. Isti veledušni Strossmajer rado će namiriti troškove; on mi se jurve ponudi bivši u Rimu. Nu kušat ću u Haulika. Prem Strossmajera mnogo više cienim, ipak bi radje, da na se primi trošak i posvetu Haulik radi toga, što bi i naša glagoljica došla u crkvi do veće cienne, da Haulik, kao kardinal rimske crkve taj prastari glagoljski spomenik pod svoju zaštitu primi. – Zato glede na troškove nerazbijajmo glavu; ja ću se za njene skoro pobrinuti.

Ovakovieh sveščić kakav je u Vas ima u prepisu ukupno petnaest; pa... možete po prilici uračunati, koliko bi bilo tiskanieh tabakov. Na trih mjestih ostavih po jednu stran za točan facsimile, koga bi dao ovdje snimiti po prilici onako, kô što su Šafaříkovi glag. ulomci snimljeni.

Čim nadjem izdavatelja, poslat ću Vam sav prijepis; tẽ radite s njim što s g. Šafaříkom najbolje znadete. I ja sravnjivah Assem. Evandjelistar s Ostromirskim i podbilježih raznoste mnoge, medjuto Vaše mudre i učene opazke vazda će mi dobro doći.

Toliko o Assemenovon.

Žao mi je veoma to radi moje nedužne primjetbe u Nevenu o Jezberovu spisu ružno jeste opačani. Sud Vaš posvema bijaše istinit; s toga neustručavah se izreći ga. Za taj put oprostite i nezamjerite, a u buduće budem oprezniji. Čudnovati ljudi kojimi jest istina toli mrzka.

O rukopisih tobož slovjenskih u Oportu i Belfastu odmah ću se pobrinuti. Kroz irski i španjolski kolegij ili kroz državno tajništvo putem nunciature mogó bi štogod o njih saznati. U svoje vrieme izviestit ću Vas o svem.

Svesrdno Vam zahvaljujem, što me izvjestujete o boljih knjigah Slovjenskih, a napose českich. Tek ovieh dan primih putem ovdašnjega knjizara Spithörera I svezak Muzejnika za t. g. Kano Pazonanit bio sam platio 50 fr. Kano utemeljitelj Mat. Česke; ali kašnje uslied raznieh okolnostis daljnje izplatjivanje zanemarih. Onih zaostavših 40 fr. drage volje ću nadoplatiti. Zar bi tada dobio na jedan put prošlih godin izdate knjige?

Pogodiste – četvrti otisak moga djela ima se izručiti na dar g. Štolcu. Naručim g. Horvatu, da 4 otiska pošlje ui od I. svezka Svezak II. brzo dodje u tiskaru. Pošto će u njem biti spomen o književnosti i liturgiji Slovjenskoj, na koliko.... i njihovih učenikov, rado bi što prije imati Hankov... u kojih, kako velite jest odtisnut ulomak evandjelja... fotogr. od Sevastianova. Rado bi takodjer imati... svih spomenikov po njem na pr. gori našastih; molim Vas kad izadje pošljite ga ili bar izviestite me. – Drago bi mi bilo bezobziran, iskren... .. sud Vaš i g. Šafaříka čuti o ovom djelu. Moja svrha bijaše pokazati narodu horvatskom, da su ova dva muža zbilja slav. Apostola... da se nas Hrvatov, koji smo dugo vremena bili baštinici njihova djelovanja i duha poblize tiču; tẽ ujedno uzesti povjest slovjensku... Vieka, u kom počẽ se Sovjenstvo razvijati kano narod.

Theinerovih spomenikov za povjest ugarsku, hrvatsku, bosansku itd. sada se dotiskuje II. knjiga, koja dopire od god. 1352–1526. Ja ću o njoj u kat. Tisku obširnije progovoriti. Mnogo važnije od prve; ima krasnih listin osobito za Bosnu i Hrvatsku.

Prošle subote vratih se iz Napulja, gdje mjesec dan radih u osrednjen Kr. Arkivu tražeći u registih anžovinskih listine za jugoslov. povjest. Prepisah do 86 posvema nepoznatih. Kratko mi bijaše vrieme za taj posao opredieljeno; s toga nemogoh sve folijante pregledati – ali namieravam u prolietje vratit se.

Medju ostalimi rukopisi, koje nadjoh u barberinskoj knjižnici, jest i hrvatski molitvenjak iz XIV. vieka na pergamneni s miniaturom krasnopisan. O njem u kat. Tisku na skoro. Rado bismo ga izdali jer mu jest jezik vrlo krasan i pravilan.

Slika Sv. Petra i Pavla s ćirilskim nadpisom dogotovljuje se; u svoje vrieme poslat ćemo ju u Prag; pače, mislite li, da bi se je moglo u Pragu što prodati, rado bismo poslali više odtiskah tamo. G. Štulc bi ju moglo preporučiti svetjenstvu u Blagoviesti:

Rimska stolica sada se jako zanima za slov. liturgiju; Strossmajer bivši ovdje pobuni ju posvema. Drugi put nješta radostnoga.

Moj naklon i pozdrav gg. Šafařiku, Hanki, BŠtulcu i Stanku; a Vam bratimski poljubac od štovatelja

Fr. Račkoga

U Rimu dne 21. listopada 1859.

6.

Rački piše Palackom o neredovitosti poštanske službe i nekim uslugama koje namjerava učiniti Šafařiku u Vatikanskoj knjižnici. Piše o češkim publikacijama koje je primio i borbi slavenske filologije za svoje mjesto u europskoj znanosti. Moli da pregleda njegov prijepis *Assemanovog evanđelistara*. Piše o Strossmayerovim nastojanjima da Rim prizna staroslavensku liturgiju kod Hrvata u čemu nema podršku od Haulika. Piše o njegovom radu na prepisivanju pergamena u napuljskom kraljevskom arhivu i napokon se žali na lijenost i površnost Hrvata.

Bez nadnevka.

Veleučeni gospodine profesore!

Opet se radujem, što imaden sreću s Vami čestje dopisivati; a k tomu da mi priliku Vaša blagonaklonost prama meni koju očitujete svojimi točnimi odgovorim.

Možete pomisliti, kako se začudih, primivši tek u velikom tjednu Vaše štovano pismo od 24. studenoga 1859. ono se bog zna kuda klatilo više od 4 mjeseca! S toga bijaše mi veoma žao, što nemogoh zadovoljiti do sada svim snagami, što se u njem traži. I meni ispričajte me kod našega slavnog Šafařika pozdraviv ga naj srdačnije, što nepotražih u Vatik. Knjižnici Niconis Constitutiones. Kako rekoh, jedva u velikom tjednu dodje mi pismo u ruke. Sada su praznici u knjižnici; ponedjeljak 16, t. m. otvori se, tē ću odmah potražiti ga, i ako što nadjem obznaniti.

Hvala Vam i gosp. Hanki, na knjigah poslatih mi. Ako mogu u čim služiti, samo zapoviedajte.

Dva posljednja svezka muzejnika prošle godine primih onieh dan. Osobito rado čitah Vašu izvrstnu obranu Libušina⁶ suda. Bez svakoga laskanja, slovjenka philologia ima se čemu nadati od Vašega bistroguma; a uzvišena pisma dostojna jē takovih braniocēv, kako ste Vi veleučeni gospodine. Čini mi se, da će se u buduće slovjenki književnici imati čestje boriti s njemačkim nadrikritičari, koji pošto su kod kuće sve izprerovali htieli bi nam oteti i ono malo duševne baštine, koja nam se sačuvala od njihova mača i ognja.

Sada nješto o Assemanovu Evandjelistaru. Ja nesamo pristajem na Vaše predloge, nego Vas molim, da bi poprimili i korekturu i jezikoslovnu stranku za predgovor. Svakako bi najvolio da se tiska u Pragu. Ja sam od davna savršenijem gotov, ja bih Vam ga bio poslao, da niasam imao toliko svakjakoga posla. Htiedoh najme celoga savrniti s grčkim textom i vulgatom, kō što i kratice popuniti. Dojdućega četvrtka izručit

⁶ Libuša je mitsko-povijesna ličnost koja je osnovala grad Prag.

ću rukopis ovdašnjemu c. k. poslanictvu; petak krenut ću u Beč, odakle g. Crnčić poslat će Vam ga u Prag. Ako nebudem svojim poslom gotov, to ću ga nastaviti kašnje po tiskanom. Ja najme idem u Hrvatsku okô 10. Svibnja; te ću se ondje baviti negdje do konca Rujna; pa ću opet u Rim. Bjeħ i onako nakanio doma, ali početkom Srpnja; nù odlazak se je pospiešio, pošto sam pozvat na Sabor pokrajinski u Zagreb kao bogoslov. Biskup Strossmajer namierava (bude li se dalo radi kard. Haulika) rieč povesti o Slovj. liturgiji; a govorit će se takodje o kolegiju, koga bismo rado utemeljili u Rimu, koj bi za nas Jugoslavjane bio od neizrečene važnosti.

S listom, koga mi poslaste jur odtisnuta iz Assem. evandj. jesam posvema zadovoljan. Dà kako bugarskom glagoljicom ima se tiskati. Po mom mnienju tiskanje će se razvlačivati dok ja budem u Hrvatskoj; vrativši se dat ću snimiti fac-simile. Medjuto šaljem Vam ja (budućega petka) jedan list, kako ga ja sàñ snimih na prozračnom papiru. – U ostalom što bi još trebalo, o tom se možemo pismeno sporazumieti; pà ni se moglo dogoditi, da ja skočim do Praga, osobito ako biskup Strossmajer iz Zagreba krene u Beč, pà odande parobrodom u Biograd, kamo odlučismo oba na svaki naćin.

Ja uvijek zbiram materijal za našu historiu po ovdješnjih arkivih i knjižnicah. Rado biħ naskoro obielodaniti njekoliko starijih listin, a k njima pridružiti do 80 iz kr. Napuljskoga Arkiva, koje prepisah prošle godine. Ali nikako nemogu uhvatiti dosta vremena. Isto tako rado biħ prirediti više tisuć regest tićućih se jugoslov. poviesti. Odsjek III. moga djela bit će razdieljen u dva svezka, od kojih prvi (do 12 tiskanih arak) već je pod tiskom. U njem napisah više toga, što biħ bio izpustio, da pišem za Čeħe. Isto tako biħ bio učinio s I-II. svezkom. Ali moj gospodine! Za naše ljude treba pisati inaće; njim treba sve obiesiti na nos; inaće baca knjigu u kut. Naši Hrvati su lieni; a to je naše naj veće zlo. Mi imamo slabo znanje onih znanostih, koje treba već posjedovati, kada se što piše. Odavle naši spisi obično su površni, a srbski još površniji.

Inaće govorih s kard. Barnabò-, profesorom Propagande,... (ovdje se pismo prekida)

7.

Rački se tuži Palackomu na neredovitosti pošte i predlaže mu da napiše jezikoslovni komentar *Assemenovu evanđelistaru* koji se sprema izdati. Tako bi oni bili koautori.

Veleučeni gospodine!

Na Vaš mio list od 1. Listopada god. 1859. davno odgovorih; ali neznam, jeste li primili moj odgovor, pošto nepustite se ćuti.

U Oporto i Belfast radi slovj. rukopisov pisalo se od davna; ali do danas neima odgovora. Uztrpimo se još kratko vrieme.

Ja sam još jednom pregledao sav prijepis Assem. Evanđelistara i sravnio ga s izvornikom. Na skoro budem gotov sravnjivanjem sa grćkim tekstom; tē ću ga moći poslat u Prag, da se tiska. Naš veliki mecenat biskup Strossmajer drage volje namirit će troškove. Nù po mom mnienju imao bi se taj slavni glag. Spomenik opskrbiti kritiĉkim i philologiĉkim predgovorom latinski pisanim. Historiĉki i bibliĉki dio rado primam na se; ali jezikoslovni hteo bi odstupit kom viestomu philologu. Misao padē na Vas veleučeni profesore! Nebili htieli jezikoslovne primjetbe sastaviti? U tom sluĉaju moja i Vaša radnja slili bi u jedno. Rado biħ imati što skorije na to Vaš odgovor.

Imali Ste ćitati u naših novinah, da biskup Strossmajer pokloni 3.500 š kudov predstojniku tajnoga Arkiva vatikanskoga o. Theineru, da sakupi i obielodani spomenike za jugoslovjensku poviest iz tajnoga Arkiva. Djelo će na skoro zapoćeti.

U Hrvatskoj počē se u novije doba nešto kretati na književnom polju. Glagoljske listine i jugoslojv. bibliographia već se tiska. Brzo će se početi i Scriptorij tiskati. Joannes Ravenas već je prepisan iz parižkog rukopisa; ovih dan i ja dogotovih prepisati i s predgovorom opskrbiti. «Philippi de Diversis: Descriptio urbis et reipublice ragusine» iz početka XV. vieka. U nas Jugoslojvenov jedino ali veliko zlo je, što smo razciepani vjerom, pismom itd. i što neimamo dosta inteligentie.

Kako ide u Českoj? Od Muzejnika prošle godine primih samo I–III. svezka. Bili se mogō i kojim putem pretplatiti na veliku česku Encyclopediu?

Očekujem od g. Hanke obećane glag. i ine knjige. Molim da bi mi se u buduće slale samo u Beč na g. Ivana Crnčića, predsjednika krčkoga u Trintaneu. On će mi je zatiem poslati amo putem c. k. popečiteljstva.

Listovi idu najobezbjedjenije na Trst i Jakin. Dosta ih je u Pragi metnuti na poštu svakoga petka ili četvrtka.

O. Martinov pisa mi onomadne iz Pariza med ostalimi, da se g. Hanka tuži, što ništa nepišem. Neimam na što. Odgovora nikom neostajem dužan. O glag. Rukopisih (?) u Belfastu i Oportu nemogoh ništa pisati, jer ništa nedoznadoh.

Moj učtivi pozdrav gg. Šafařiku, Hanki i dru Stanku. Preporučujuć se Vašim molitvam i prijateljskoj uspomeni ostajem

Vaš štovatelj Fr. Rački

U Rimu 9. Ožujka 1860.

8.

Rački šalje Palackom prijepis *Assemenova evanđelistara* i dogovara tiskanje, daje upute o pojedinostima. Piše ohrabrujuće o odnosu Rimski kurije prema glagoljici koji nije loš.

Veleučeni gospodine!

Vaše pismo od 1. svibnja t. g. nenadje me u Rimu tē mi bijaše kašnje poslato u Hrvatsku. Ovdje me zateče sada ovaj, sada onaj posao – zato niesam Vam mogō nanj dosada odgovoriti.

Pišem Vam iz Beča kamo dodjoh na kratko vrieme na zahtievanje biskupa Strossmajera. Drage volje pohitio bih u Pariz, da me nečekaju nestrpljivo u Zagrebu, kamo sutra se uputim.

Da se više Assem. Evandjelje u mene nevere, evo šaljem Vam ga ciela. Kratice bio bih rado sám popuniti – ali sijaset poslov, a malo vremena. Zato imajte jih dobrotu sám popuniti u vrieme tiskanja.

O tisku neću Vam ništa govoriti; tiskajte ga kako sami najbolje znate. Pogodite se s Haseom; a trošek nadmirit će biskup Strossmajer. Svākako se ima tiskati okruglom glagoljicom; jer je takova matica.

Zar nebi bilo možno, da se odtiska za 2–3 mjeseca? Kada se 3–4 arka nabere, drago bi mi bilo da mi je pošaljete u Fužinu na Ljubljanu i Rieku! Gdje će znati, nebuden li se ondje bavio kamo mi se imaju slati.

Ako bi još gdje što na kom mjestu sumnjali, to me izviestite, da došav u Rim mogu pogledati,– radi Brčićeva saltiera. On odmah privodi, da se ovdje tiska na troškove propagande; tē će dati nova pismena lievati; pošto stara jesu iznemogla. Uvieren sam, da bi se u Pragu ljepše odtisnuo; ali glavno je glagoljica opet svrne u staro korito, i da nas sviet vidi, da Rim nije još tako protivan, kō što mnogi misle. Da sami ljubimo svoju svetinju, ljubio bi ju i drugi. Gospodine! Vi ste još mlad pa se odvažite prigotoviti stari

prievod cieloga Sv. Pisma ili bar novoga Zavieta po najstarijih i najboljih rukopisih. Jelte?

Stara slika Sv. Petra i Pavla bivša nješto zakasnela bude gotova ovih dan, tè ću je poslat više komadov – isto na gosp. Radlinskoga.

Drago bi mi bilo da me s odgovorom udostojite dok sam u Rimu, tè ću Vam, ako bog da pisati opet iz Hrvatske. Triebali Vam još što, izviestite me.

Moj iskren pozdrav gg. Šafařiku i Hanki, dà! Prià mi ovieh dan o. Martinov iz Pariza, da je dobio viesti o tobožnjem slov. rukopisu u Belfastu. U svoj stvari neima ni rieće istine. Rukopis je latinski, valjda gotičkimi pismeni. Iz Oporta još nam nestigoše glasovi. Ovi učeni Njemci imahu valjda samo jedne naočare bivši u knjižnici.

Mislite višeput na Vašega štovaoca i prijatelja

Franju Račkoga

U Rimu 14. travnja 1860.

9.

Rački se raspituje da li se *Assemanov evandjelistar* tiska u Pragu, ako da kako napreduje tiskanje. Ako ne mogao bi se tiskati u Gajevoj tiskari u Zagrebu. Ponovno preporuča da se izda cijelo Sv. Pismo na staroslavenskom jeziku glagoljicom i ćirilicom.

Velečastni gospodine!

Već dva put pisah Vam kroz g. Tenon, a neznam jeste li primili moja pisma; pošto nu nje neimam nikakva odgovora.

Ja bih hteo što prije saznati je li se tiska *Assemanov evandjelistar* ili ne, ako se tiska dokle već doprie i kada bi mogô biti gotov. Ako se nije počeo tiskati, a Vam poslovi nedopuštaju, da se korekturom bavite, onda bi ga dao tiskati u Zagrebu, gdje Gajeva tiskarna nabavi si slova glagoljska.

Meni jako leži na srdcu, da to što prije doznam pošto sa svih stran pitaju me ljubitelji našega crkvenoga jezika: što je s tim evandjelistarom? S druge strane biskup Strossmajer, koj daje trošak, želio bi, da taj rukopis bude spomenikom književnim, koga bi uz druge stvari oni Jugoslovjeni podigli našim sv. Apostolom za tisućgodišnjicu. S toga bi želio, da se što sjajnije tiska, a kada bude tekst odtisnut, lasno ćemo za predgovor.

Ja sam Katkića pozorna učinio za pjesni, a kojih mi pisaste – a kada dodjem sám u Zagreb, je li Vam prijepis jur posla.

Molim Vas, idem o izdavanju cieloga Sv. Pisma u staroslovj. jeziku glagoljicom ili ćirilicom ili obema nemojte s uma pustiti. To bi bio najdostojanstveni za cielo Slovjentstvo spomenik, koji bi sv. Cyrilla i Methoda digo sa 1000 lietnu uspomenu. Vi, Miklošić, Sreznjevski itd. mogli biste se dogovoriti. S drugim žalibože nemogoh govoriti; jer ga nije u Beču.

Ja ću biti u Zagrebu po prilici do konca ovoga mjeseca – pište mi tamo s adresom u kat. sjemenište.

Evo Vam u hitnji pišem; s toga oprostite. Pozdravite Hanku i ostale.

Vaš štovatelj

Fr. Rački

U Beču 16. kolovoza 1860.

IO.

Rački javlja Palackome o promjenama u svom životu – postao je savjetnik i referent za školske i crkvene poslove pri Kraljevskom namjesničkom vijeću u Zagrebu. Također javlja da se *Assemanov evanđelistar* počeo tiskati.

Veleučeni gospodine!

Odkada nedopisujemo se, ja dodjoh u takav djelokrug javnoga života, kakovu se prije nisam nadao. Prem mi sada zvanični poslovi mnogo vremena oduzimaju, nepropuštam ipak preostalo mi vrieme upotrebljati za književne radnje. Više toga mi je pod perom; ali najprije hteo bih se oprostiti Assenanova evanđelistara.

Mogu Vam prijaviti da se "tandem aliquando" poče tiskati juče kod Jakića. Priredjujući ga za tisak držao sam se obćih načelah, kojih se drže slovjenški prvaci Šafařík, Miklošić itd. kod izdavanja starih spomenikah. Ja mislim, da izim popunjenja kraticah nesmie se bar kod prvoga izdavanja takova spomenika, kakav...

Zato molim Vas najučtivije, da biste imali dobrotu što prije izviestiti one o stanju ove stvari. Ja ću skoro u Zagreb kano savjetnik i referent u školskih i crkvenih poslovih kod Kr. namjestničkoga vieća. Ako mi odmah odgovorite, još će me ovdje pismo naći.

Za sada neimam Vam što prijaviti; drugi put toga više. Očekujemo odgovor ostajem

Vaš iskren štovalac

Franjo Rački

U Djakovu 23. srpnja 1862.

II.

Rački moli Josefa Jirečeka, da isposluje posudbu oble bugarske glagoljice od Češkog muzeja zbog tiskanja *Assemanova evanđelistara* i nekih čitanki za gimnazije. Javlja o odjeku njegova govora u parlamentu u Hrvatskoj. Jireček je bio u uredništvu časopisa *České Muzeum*.

Blagorodni gospodine!

Oprostite što se obraćam na Vas u poslu za nas ovdje važnom.

Ja sam naumio u ovdješnjoj tiskari Jakićevoj tiskati poznati *Assemanov evanđelistar*, koga u Rimu prepisah. Isto tako i naše Kr. Namjesničko vieće dat će tiskati čitanku starohrvatskih spomenikov za VII. i VIII. gimnaz. razred.

Mi ovdje imamo u tiskarah hrvatske glagoljice, ali za oba pomenuta djela trebala bi nam i obla, bugarska glagoljica. Njezinih matica sada neima nitko ini do češkoga muzeja.

Stoga usudjujem se umoliti Vas veleučeni gospodine, da biste u češkoga muzeja izposlovati blagoizvoljeli: da bi on hteo slovljevaonici Haase-ovoj u zlatnom Pragu maticе okrugle ili bugarske glagoljice ustupiti, koji bi tada na način Jakićeve tiskare izleo do 2 ½ centa slov pomenute glagoljice.

Tim načinom bi nam se i vrieme pokratilo i troškovi umaljili.

Oprostite što Vam tom molbom dragocieno vrieme kratim.

Ovom prigodom budi mi dozvoljeno napomenuti, da je Vaš krasni i temeljiti govor, kojim predložiste preinaku izbornoga reda sabora češkoga, u Hrvatskoj veliki utisak učinio i sve zadovoljio.

Ostajem s dubokim poštanjem
 Vaš štovalac
 Dr. Franjo Rački
 Kanonik i savjetnik kod dalm. hrv. slav. namjestničkog vieća
 U Zagrebu, 5. veljače 1863.

12.

Bez nadnevka. Rački izvješćuje Palackog o osnivanju Odbora za bogoslužne knjige i o njegovoj zadaći. Pita za njegovo mišljenje.

Štovani prijatelju!

Kako nisu znali lani u Djakovu, kamo da vam se list pošalje, te je on hodao po svietu, i bio tja u Poli, pa ležao onde u pisarni djakovačkoj, dok nezabludi u moje ruke, da vam ga pošaljem.

Ja vam dakle šaljem u prilogu vlastoručno pismo preuzvišenoga biskupa, koji bivši ovih dana ovdje opetovano vas pozdravlja, i poziv na suradnju oko knjiga liturgičkih. Ako sve to dolazi i kasno, nije ipak prekasno jer još uvijek kuca na rodoljublje vaše.

U odboru za liturg. knjige jesu dogovoreno s njekimi biskupi ovi: Rački, Hattala⁷, Jagić, Brčić, Parčić, Pavlinović, Žagar i Crnčić. Kako iz ovih imena vidite, neki su odbornici za radnju a drugi da zastupaju biskupije. Odbor se još nije sastao, ali mislilo se poći ovim putem i načinom.

- a) Najprije neka se izpravi i za štampu priredi misal, kano najnuždnija u crkvi knjiga.
- b) Priredjenje je povjerenjeno Brčiću i njegovu drugu Parčiću.
- c) Kada budu oni s poslom gotovi, onda će se odbor sastati u Zagrebu, izpravljeni misal pregledati, odobriti i predati biskupu djakovačkom.
- d) Brčiću je među inim preporučeno, da se drži hrvatske reversije.

Odbor će za tim ostala pitanja riješiti.

Šta se pisma tiče, scienim, da bi dobro bilo, kada bi se misal izdao u dva primjerka: glagolskom i cirilskom, te ovako i rimskoj stolici preporučiti. Svećenik bi se mogao po volji služiti izdavanjem glagolskim ili cirilskim. Šta vi na to kažete?

Kako vam sada zdravlje služi? Gledajte ga, koliko je više moguće, jer je dragocieno rodu i knjizi slovinskoj.

Ja se sada bavim obširnom povješću o Bogomilih i Patarenih. Imam njeke nepoznate rukopise, koje ću izdati. Upravo mi danas iz Bolonje dodje (dobrotom talijanskog ministarstva) rukopis Hvala (od god. 1404) pisan za Patarena bosanskoga vojvodu Hrvoju.

(ovdje se rukopis prekida)

⁷ Martin Hattala koji je naslijedio Čelakovskoga na katedri za slavensku filologiju u Pragu.

13.

Rački moli V. Tomeka da kao povjerenik JAZU otpremi kupljenu zbirku egipatskih starina domaršala baruna Alexandera Kollera koja se nalazi u Pragu. Pismo je pisano rukom pisara.

Veleučeni Gospodine!

Više prijatelja ovdašnjega Zemaljskoga narodnoga muzea odlučili su dobrovoljnimi prinosi kupiti za 3000 for. sbirku egipatskih starina bar. Kollera, nalazeći se sada u Pragu. Predsjedništvo je jugoslavenske akademije umoljeno, da taj posao u svoje ruke primi; pak da imenito opunomoći nekoga povjerenika, koji bi rečenu sbirku pregledao i u njegovo ime primio.

Stoga se ovo predsjedništvo tim obraća na Vas Veleučeni Gospodine, stom molbom, da biste imali dobrotu kano povjerenik jugoslavenske akademije Znanosti i umjetnosti predstaviti se kod podmaršala baruna Aleksandra Kollera (Spittelthor-Gasse 1370) pregledati po dotičnih izkazah pomenutu sbirku, primiti ju u ime akademije kod odpreme, koja će se obaviti na trošak samoga vlasnika, te o svem tom obavijestiti ovo predsjedništvo.

Predsjedništvo se nada, da ćete ovu žrtvu našem narodnomu muzeju Zemaljskom doprinieti (ovdje se pismo prekida)

14.

Rački moli Josefa Jirečeka da dovrši svoj rukopis i pošalje ga Akademiji da se tiska u *Starinama*. Javlja da je Šime Ljubić ušao u trag rukopisima Hektorovića. Gazarovića i drugih.

Veleučeni gospodine i prijatelju!

Na vaše cijenjeno pismo od 23. siečnja odgovaram vam tek sada, jer sam očekivao da ćete odmah poslati nastavak i konac svoje razprave, pak da ću vam podjedno odgovoriti.

Pošto je samo nastavak vaše rasprave dospio, a još nema konca, tò ćete sami vidjeti da se nije mogla štampati II. knjiga rada koja je jučer razdijeljena i koju ćete do koji dan dobiti. Odmah dodje u štampu III. knjiga, a mogla bi izići poslije uskrsa. S toga imajte dobrotu dovršiti svoju razpravu i čim prije poslati je ovamo, da se uzmogne dati u štampu.

Milo mi bje čuti od g. Ljubića, da vam se zdravlje oporavlja. Svi vaši štovaoci, a takvih imade u slavenskom svijetu mnogo, žele da čim prije posvema ozdravite i da nam se povratite čil i kriepak. Ako Vam smijem što savjetovati bilo bi to da čim manje radite. I kasnije imat ćete dosta vremena.

Pripovieda mi Ljubić da imade ovdje njetko stari rukopis iz XVI. vieka u kojem su drame Hektorovića, Gazarovića i drugih do sada nepoznatih pisaca. Vlastnik je prije tražio za taj rukopis 50 i 100 for. Molim Vas da se sgodom popitate za taj rukopis, da ga sami pregledate i da me o njem obavijestite i da se popitate i nebi se ga vlastnik uz priličnu cienu prodao ili bar uz nagradu dao prepisati, bilo to ovdje ili na mjesto uz vašu pregledbu. Ovo, molim vas i učinite sgodnom prilikom. Isto tako molim, da me obavijestite ako bi u Hvaru ili drugdje prigodom putovanja doznali za ine rukopise prirodine i starine, koji bi se mogle nabaviti za naš nov muzej.

Prof. Tomek primio je drage volje naručbinu da zastupa akademiju kod primanja Kollerove sbirke.

Biskup Strossmajer dobio je iz Rima poziv obielodanjen takodjer u "kat. Listu", da sastavi odbor koji bi priredio novo izdanje glede crkvenih knjiga. Ja sam u taj odbor sjetio se vaše rieči ovdje mi... , i vas uvrstio, osim toga i Brčića. Ob ostalom drugi put obširnije.

Izručujuć se u vaše prijateljstvo ostajem

Štujući vas

Fr. Rački

U Zagrebu 26. veljače 1868.

P. S. Jučer je kroz Zagreb odputovao dr. Bogišić u Temešvar kano šk. savjetnik za banatsku Krajinu.

15.

Rački piše Josefu Jirečku o njegovim radovima koje ne može prosuditi jer nije filolog.

Visoko poštovani gospodine!

Primih vaše cienjeno pismo od 4. o. m. të što vam do danas neodgovorih uzrok je jedino naša izborna borba, koja sada zauzima sve naše sile i umove.

Vaša djela u području povjesti i zemljopisa jesu mi dobro poznata i pak i sam često pomišljah o njih progovoriti u "Radu" naše akademije. Jedino što me sustegnulo je to što se nisam držao svagdje nadležnim za provodjenje dokaza, koji se na jezikoslovju osnivaju. Na svaki način priređuje nauka vašimi iztraživanji ako gdješto i neslažem s posljedci njihovim.

Neznam: je-li vam dospjela u ruke recenzija vaše najnovije knjige od dra Leskiena, docenta u Göttingenu. Mislim da je on učenik Schleicherov i u njegovu duhu pisao.

Biskup Strossmajer želi i vas predložiti u odbor za novo izdanje liturgičkih knjiga.

Primite izraz osobitoga štovanja od

Vašega prijatelja

Fr. Račkoga

U Zagrebu 27/4. 1868.

P. S. Znajuć da imate mnogo troška u stranom svietu, ponudjam vam prijateljski i bez svake uvriede predujam na vašu razpravu, koja će se i onako štampati i za koju je tim honorar in principio odredjen. Ako vas je dobra volja, izvolite mi samo staviti na znanje.

16.

Rački preporuča Josefu Jirečku Armina Pavića i Julija Šajatovića za nastavnike gimnazija u Dubrovniku i Splitu i poziva ga na suradnju u publikacijama Akademije. Jireček je od 1850. činovnik u praškom uredu za obrazovanje, a u to doba bio je tajnik za srednjoškolsko obrazovanje.

Velmožni gospodine!

Izpitani učitelji Armin Pavić i dr. Šajatović⁸ predloženi su za učitelje na dalm. gimnazijah, prvi u Dubrovniku, drugi u Spljetu. Predlog namjesništva dalmatinskoga ili je već došao ili će doći do skora u ministarstvo za nastavu.⁹ Nam je ovdje žao, što nas ostavljaju ove dvie mlade sile, osobito Pavić, koji je pokazao liepo znanje u svojih književnih prvencih. Ali se tiešimo, što bi oba mogli doći u posestrimu Dalmaciju, gdje mogu raditi o prosvjeti jednoga naroda; k tomu Pavić nastavio bi svoju nauku u dubrovačkih knjižnicah, gdje je podporom akademije radio upalih praznika, i donesti će joj do mora kano plod svoje radnje i povjest dubrovačke drame.

Pavić je bio profesorom varažd. gimnazije; ali odrekao se službe nehoteći samovolji pokoriti svoje osvjedočenje. Šajatović je s Jagićem isto vrijeme i iz istih razloga otpušten. Ja vam jih usredno preporučujem; prem nemislim, da bi naš dim mogao zadimiti kuću u Wiplingerovoj ulici. Upoterebite svoj upliv da budu imenovani.

Žao mi je bilo, što me niste posljednji put u Beču našli kod kuće. Bio sam negdje s biskupom.

Akademija naša polagano radi očekujući pomoći takodjer od vas i vašega brata. Istina, imate dosta posla službenoga i za česku knjigu; ali još vam veća marljivost i znanje. – Do skora dobit ćete dvie.

Evo, čim vas dodjoh buniti; ali «kuda će suza neg na oko», kaže naša poslovica.

Pozdravljaju vas i vriednoga vam brata¹⁰ Mesić, Daničić i ostali naši ovdješnji štovatelji, medju kojimi nije posljednji

Franjo Rački

U Zagrebu 11. lipnja 1868.

17.

Rački poziva Josefa i Hermenegilda Jirečeka na suradnju u *Radu* Akademije.

Blagorodni gospodine!

Od davne se spremam, da vas u jednom književnom poslu zamolim.

Tako iz ustiju g. M. Mesića, kako iz pisma upravljenoga našem tajniku Gj. Daničiću, mogao sam razumjeti, da biste voljan bio prirediti za našu akademiju do sada netiskanu cirilsku, imenito srpsku, spomenike pokojnoga slavnoga Šafařika. Takav priloz iz... pera, nam bi veoma dobro došao. Mi bismo ga jamačno tiskali bilo u "rādu" bilo na poseb.

Ali još nješto. Područje naše mlade akademije bi se na njezinu korist veoma razširilo, kada bi se njezini dopisjući članovi uhvatili u kolo sudjelujućih radnika. Nastaje

⁸ Armin Pavić istakao se suradnjom u *Viencu* o dubrovačkoj drami. Ivan Pederin, "More i Jadranska Hrvatska u časopisu *Vijenac* (1869-1903)", *Adriatica maritima Zavoda za povijesne znanosti IC JAZU u Zadru*, sv. 14 (1985), str. 39-96.

Dr. Julijo Šajatović predavao je o Schilleru na hrvatskom sveučilištu u Zagrebu 1878. i kasnije. "Listak, Predavanja na hrvatskom sveučilištu", *Vienac*, 10/1878, str. 239-240. To bi bio početak hrvatske germanistike.

⁹ Rački je 1862. postao savjetnik i referent kod Kr. Namjesničkog vijeća, sada, poslije Nagodbe to je Vijeće postalo ministarstvo, jer je Hrvatska Nagodbom priznata kao Kraljevina Hrvatska-Slavonija što su od kraja XVIII. st. Mađari osporavali. Zbog toga su ranije znanstveni rad financirali Strossmayer, ponešto i barun Metel Ožegović i drugi velikaši ili trgovci, sada se znanstveni rad financira iz državnog proračuna. Tek sada se Hrvati mogu organizirati u suvremenu naciju jer su stekli državni suverenitet u prosvjeti, kulturi, znanosti, sudstvu i unutarnjim poslovima.

¹⁰ To je Hermenegild Jireček, također znanstvenik.

druga godina njezina djelovanja. Nebi li se dakle, tako od vas kako od vašeg brata Hermenegilda¹¹, moglo nadati kakovoj razpravi, koja bi se u javnih sjednicah čitala ili inokovu rádu? Takav prispjevaka bio bi nov kamečak u uzvišenoj ogradi slovinske književne uzajamnosti; osobito ovdje u nas na jugu, koji imademo malo sila a mnogo posla.

Iz "ráda" doznajete sve što mislimo raditi. Sada je pod tiskom više djelâ na trošak akademije; vas će najviše zanimati prva knjiga naših histor. spomenika iz mletačkih arkiva. Knjiga će izići do kraja godine.¹²

Pozdravljaju vas ovdješnji prijatelji i štovatelji vaši, medju koje uvrstite

Svoga

Fr. Račkoga

U Zagrebu, 10/3. 1869.

18.

Rački Aloisu Vojtêhu Šemberi¹³ o kupnji knjižnice njegova pokojnog oca.

Velecienjeni gospodine!

Primih vaše pismo od 20. t. m. na koje mi je čast odgovoriti; primih takodjer od g. Šulka popis.

Kano što vam je poznato preuzv. biskup Strossmajer obratio se na našu vladu s preporukom, da knjižnicu vašega neumrloga oca iz zemaljskih prihoda kupi za Sveučilište koje se imâde ovdje osnovati i komu bi najviše dolikovala osobito za budući liečnički fakultet.

Na preporučno pismo biskupovo, upravljeno početkom rujna o. g. vlada odgovori tek nedavno, i to da neimajuć novaca nemože kupiti knjižnicu. S ove indi strane neima nikakove nade, osobito knjigu: Rad knj. XIII. I spis posthumum našega Brčića.

Mi se sada obaziremo, neće li se zakuhati na iztoku. Čudnovato, što se, rek'bi u odlučnih bečkih krugovih neopaža slabost i opasnost monarkije i prema tomu radi!

Primite pozdrav ujedno s bratom od Mesića, Daničića i mene.

Vaš štovatelj

Fr. Rački

U Zagrebu 28/11.1870.

¹¹ Hermenegild Jireček pokušavao je dokazati izvornost Kraljodvorskog rukopisa koji je Václav Hanka izdao kao drevno češko djelo, a zapravo ga je sam napisao. Filolog.

¹² To su Listine Šime Ljubića. Ljubić, koji je kratko doba radio u mletačkoj pismohrani Frari pobrinuo se da se u Frari prepisuju pergamene važne za povijest južnih Slavena i kasnije ih izdavao. Nije izdao sve, nešto je izdao Grga Novak kao Commissiones et relationes venetae, a nešto se neizdano nalazi u njegovoj ostavštini u zadarskoj pismohrani.

¹³ Češki povjesničar i filolog, sveučilišni profesor. S obzirom na to da ova pisma nisu arhivistički proučena nije posve sigurno da li je pismo baš njemu upućeno.

19.

Pismo je Rački uputio neutvrđenoj ličnosti u namjeri da stekne uvid u financije utvrđene Nagodbom 1867.

Bez nadnevka

Preuzvišeni gospodine!

Narodni zastupnik g. Anton Jakić rado bi uz posao, radi kojeg ide u Beč, pregledao one financialne podatke koji su bili predloženi odboru ugarskomu i austrijskomu, kada su 1866/7. godine izvodili nagodu između Austrije s jedne i Ugarske s druge strane. Ovi podatci bili bi nam nužni kod buduće saborske akcije; mislim, da oni nemogu biti zastrti kakovim službenom tajnom, jer se odnose na onu državnu granu, koja je pristupna takodje financijskomu povjerenstvu. Ja sam se bio radi podataka obratio na dalmatinskoga zastupnika Ivana Danila, misleć da su oni predlozi u arhivu carevinskoga vieća; ali mi Danilo odgovori, da jih ondje neima, već da će po svoj prilici biti u financialnoga ministarstva.

S toga preporučam vašoj preuzvišenosti našega zastupnika g. Jakića, da bi mu kroz svoje sveze put prokrčili do tih podataka, a budite uvjereni da ćete tim ugoditi ne samo našoj stvari nego i doprinieti za poravnavanje razmirica u cijeloj monarkiji. Vaše preuzvišenosti

Smierni

Dr. Fr. Rački

20.

Rački moli Josefa Jirečeka, tada ministra nastave i bogoštovlja u Hohenwartovom kabinetu da mu javi da li može naći profesore u Češkoj ili Austriji za Sveučilište u Zagrebu koje se najesen otvara.

U Zagrebu 28. veljače 1871.

Visoko štovani gospodine!

Bit će Vam poznato, da se u zaključku našega sabora imade naše sveučilište u listopadu tekuće godine otvoriti.

Otvorit će se pako bogoslovni i pravoslavni fakulteti podpunoma, od filozofičkoga diel filozofičko-historički, dočim matematično prirodoslovni ima se otvoriti tek u listopadu 1875. godine.

Za bogoslovni fakultet određeno je 7 redovitih i i izvanredni, za iuridički 9. redovitih i i izvanredni, a za filozofično historički odjel filos. fakulteta za sada 7 redovitih profesora. Od ovih 7 profesora, koji imadu započeti svoja predavanja u listopadu o. g. ima biti jedan filosof, 2. historika (1 za obću, jedan za slovinsku historiju), 8. filologa za klasičnu (1 lat. 1. grč.) 2 za slovinsku (od njih 1 za historiju literarnu) filologiju.

Profesor redoviti imade 1800 for. Izvanredni 1700 for. na godinu sa stanarinom 20% plaće. Vladi ostaje na volju pojedinimi dati i veće plaće, ali razumieva se, imade pravo na 5 godišnji doplatak po 200 for. Obzirom na odnosno veću jevtinoću u Zagrebu, profesor stati će dosta dobro.

Ovo valjalo mi u kratko pretpostaviti prije nego li predjem na stvar, radi koje vam pišem.

Vlada misli već dojučega mjeseca razpisati natječaj ili stupiti s pojedinimi stručnici u dogovor.

Ovdje imademo nekoliko kandidata "in petto". Ali željeli bismo, da prvo popunjenje stolica, o kojem visi budućnost sveučilišta, bude čim bolje.

Nečekajući na natječaj itd. usudjujem se vas umoliti, da sporazumivši se s gosp. bratom, kojega najsrdačnije pozdravljam, koj mi bio obrekao upravo u tom poslu pomoć, izvolite me obavijestiti znate li vrstnih stručnika u naucih onih fakultetam Čeha, Slovenaca itd. u Beču Pragu, Gradcu itd. koji bi vriedni bili zauzeti koju stolicu na našaem Sveučilištu? Koji su to? Bi li htjeli ovamo doći? i na koj način da se ovamo dobave?

Nastavni jezik jest hrvatski; s toga zaslužuju predavati oni, koji ga ili već poznaju ili bi ga u kratko vrijeme naučili. Jer misli se popuniti stolice najkašnje do konca travnja, tako da bi profesori mogli se do listopada pripremiti.

Sada se radi za profesore I. odiela filozofičkoga fakulteta. Ali rado bi od vas doznati i kandidate za matem. prirod. odjel koji bi nastupili stolice sad u listopadu 1870. god. ali bi imenovani bili kašnje početkom 1875. Treba se pako po jedan za matematiku i fisiku, kemiju, zoologiju, botaniku, mineralogiju s geologijom. God. 1876/7, raširio bi se filozofički fakultet, tē ujedno započeo s liečničkim.

Poznajući naklonost vašu i vašega brata prama nam Hrvatom i južnim Slovinom, ja ne sumnjam, da ćete ovu molbu moju uslišati i ići nam na ruku.

Jagić je pozvan – ali još ne ima odgovora, ja ne znam hoće li se vratiti, po što ga njemačka vlada pozvala na sveučilište berlinsko. Zagreb ili Berlin.

Izručujući se u vaše prijateljstvo ostajem

Vaš

Fr. Rački

22.

Rački piše Šemberi o nedobrim odnosima hrvatskog Sabora i vlade s Budimpeštom, Saboru ne ostaje vremena da se bavi pitanjima prosvjeđivanja domovine. Međutim, kako je Sabor ipak odlučio da se Sveučilište otvori 1873. naći će se neki novci za kupnju medicinskih knjiga.

U Zagrebu 27. kolovoza 1871.

Visoko poštovani gospodine!

Mi vas radje od mene da se knjižnica vašeg pokojnoga neumrloga otca kupi za naše buduće sveučilište. Ali šta ćete kada je naš politički život sada ne zdrav da skoro sve ovisi o dobroj volji Magjara.¹⁴ Našem saboru ne daje se ni kada prilike ni vremena da se može baviti prosvjetnim pitanji domovine. Državnopravna pitanja uvijek stoje ili vise neriešena, te Magjari prema njima nemaju svoju dobru volju.

Sadanji sabor ugledati će nekakovo gnjilo primirje s Ugarskom; možebit dobit će ponješto pošteniju vladu. Tada će u Saboru doći u pitanje o Sveučilištu, za koje je osnova vladom predlaže na već prije godine dana. U odboru školskom, komu sam ja predsjednik, pretresana je osnova; onu ju popuni s liečničkim takodjer fakultetom, koj je u vladinoj za sada izostavljen. Pošto su naše javne knjižnice siromašne na liečničkih djelih to bi nam vaša knjižnica upravo dobro došla. Ja ću drage volje podupirati da se ona kupi za Sveučilište.

¹⁴ U Carevini je svaka upravno-politička jedinica imala neki stupanj suvereniteta već prema stupnju. Najviši suverenitet imala je kraljevina. Pun suverenitet imao je jedino car koji je u svojoj ruci imao vojsku, tajne službe, vanjske poslove, financije i gospodarstvo. Mađarska je iznimno imala svoje suvereno ministarstvo gospodarstva i samo po tome je imala viši suverenitet od Kraljevine Hrvatske-Slavonije. To je značilo da je hrvatska vlada, u ovom slučaju ministarstvo, moralo tražiti novce u Budimpešti.

S toga mislim, da biste ovako učinili: sastavite podnesak na Sabor, u kojem ponudite knjižnicu zemlje da je nabavi za Sveučilište. Naznačite na dalje u toj ponudi cijenu za knjižnicu, po kojom biste ju poslali, naznačite kratko broj knjiga itd. procjenu vještaka itd. Molim vas da cijenu snizite čiem više, jer je tada veća vjerovatnost da će se sabor na kupnju skloniti pošto i onako ne ima mnogo novaca.

Ovako sastavljenu predstavku na sabor izvolite poslati meni, tè ću ju ja predati. Ali sve to čiem skorije i prije.

S osobitim štovanjem

Dr. Fr. Rački

23.

Rački moli Tomeka kao punomoćnika Akademije za nabavu Kollerove zbirke da mu priopći da li je ona vrijedna novaca koje daju Strossmajer i grofica Elisabeta Drašković.

Veleučeni gospodine!

Oprostite što Vas tiem pismom smetam u vašem važnom djelovanju.

Imali ste od predsjedništva jugoslavenske akademije primiti poziv, da biste imali dobrotu sbirku Kollerovu egipatskih starina pregledati, tè kano akademije punomoćnik istu prije odpreme primiti. Mi se nadamo, da ćete ovu žrtvu našem zavodu učiniti; a u protivnom slučaju bar nam u Pragu naći zamjenika.

Možebit će vas zanimati, kako smo došli da nabavimo ovu sbirku za naš muzej.

Naša riedka domorodka grofica Jelisava Draškovička prijateljski upoznata s Kollerovom obitelji, potakla je da se ova sbirka, koja je prije bečkomu muzeu nudjena bila, kupi za naš muzej. Ona je u to ime dala 1000 for. Biskup J. J. Strossmajer 1000 for., a ostali rodoljubi 1000 for. Tako da je ova sbirka pogodjena za 3000 for. Nabavlja muzeu bez ikakve njegove žrtve. Ona je dar muzeu. Mi se ovdje držimo toga načela, da se za naš muzeu kupuje samo takve starine i prirodnine, koje se odnose na južno Slavenstvo. S toga naš muzej nebi bio htjeo kupiti Kollerovu sbirku; ali je on rado prima na dar.

Grof. Draškovička bila jer meni priobćila popis ove sbirke, isto tako i njezinu ocjenu od bečkih vještaka. Ali nitko je od nas nije vidio; a kada nam se daruje nemožemo sami u taj se posao umješati. S tog veoma bi želio vaš sud o toj sbirci doznati i dočuti: imenito je – li je tih novaca vriedna?

General Al. Koller piše grofici iz Praga dne 4tom na pismo od 15. siečnja o. g.

Primate izraze mojega najiskrenijega štovanja, uz koje ostajem

Vaš

Dr. Fr. Rački

U Zagrebu 8/3. 1872.

24

Rački piše Šemberi o kupovini knjižnice njegovog pokojnog oca za Sveučilištnu knjižnicu u Zagrebu i daje mu naputke kako će je ponuditi Saboru na prodaju.

U Zagrebu 25. kolovoza 1872.

Blagorodni gospodine!

Upravo kada htjedoh pisati Vam radi kupovine knjižnice, primih vaše pismo od 20. t. m. Sada mislim, može se korak učiniti napried.

Budući da je naš sabor zaključio, da se u listopadu 1873. imade otvoriti Sveučilište, da je doznačio i potrebita sredstva: to bi se sada mogao vladi predlog podasrti, da se vaša knjižnica kupi za Sveučilištnu knjižnicu.

S toga mislim, da bi se ovo pitanje moglo tako udesiti: Izvolite obratite se pismom na jugoslavensku akademiju pozivajući je, da je ova taj posao imala do sada u ruci, pak opisavši u kratko knjižnicu i njezinu vrijednost ustanovite cieniu, i to najprije za cilu knjižnicu, za tiem za njezina oba odjela napose; za humanistični i za prirodoslovni odjel. Ali molim vas, da budu cienie čim umjerenije, inače bi se Sabor uplašio. Vašu ponudu dostavit će akademija ili Saboru neposredno ili preko zemaljske vlade. Knjižnica se može nabaviti iz one svote, koju je Sabor odredio za pripravne potrebite k oživotvorenju Sveučilišta.

Žalujem, što se ova stvar toliko oteže; (Ovdje se pismo prekida.)

25.

Rački Šemberi o teškoćama s odobrenjem novaca za kupnju knjižnice njegova oca. Piše o prilikama u Saboru i odnosima Sabora i vlade.

Od nadnevka navedena je samo rukom Račkoga 1872. godina

Visoko poštovani gospodine!

Nesreća htjede, te se odgodom našega sabora opet odgodi pitanje o kupnji knjižnice vašega neumrloga otca.

Ja ne sumnjam ni sada o tom, da će naša domovina kupiti ovu knjižnicu za naše Sveučilište, čim bude narodnom zastupstvu sudjeno postaviti ruku na uređenje naših zavoda, ili čim zadobije hrvatska zemlja narodnu vladu. U sadašnjih okolnostih teško je i kušati. Meni je veoma žao, što se ta stvar toliko razvlači; ali sada neumijem pomoći ni savjetovati.

Toliko si držim za ugodnu dužnost obavijestiti vas ako se uzme na um, u kakovih je sada rukuh sudbina hrvatske domovine. Boljem se uspjehu nemožemo nadati niti od sabora, ako bi se nanj obratili, jer sadašnji sabor hrvatski neće ino, van što se prohtije vladi.

Biskup Strossmajer, kako je veledušan podupiratelj narodne knjige i napredka, obreće od svoje strane znatniji prilog za vašu knjižnicu. Ali on teško da može sada toliko koliko bi želio, jer se je naprtio velik trošak gradeć novu veliku stolnu crkvu.

Jugoslavenska akademija s jedne strane nemože trošiti svoj prihod u takove svrhe, s druge je jedva podmirila zakupninu za Kukuljevićevu knjižnicu.

Tiem dakle nebih mnogo nade imao, da bi se vaša knjižnica za naše zavode mogla nabaviti, osobito ako joj ciena za nas prevelika bude. Znadem, da strukovne knjižnice, kakova je vašega otca, nemože skoro ni jedan novac odkupiti, jer je velik trud, dokle se ona sastavi. Ali velik iznos prelazi naše sile.

S toga bih imao nade i bi se na neki način odvažio, da sakupim i sastavim potrebitu svotu samo onda, ako biste mogli cieniu knjižnici čim više sniziti, a nikako prieko 10 000 for. Jer valja vam veleučeni gospodine! znati, da je jugosl. akademija dala za Kukuljevićevu knjižnicu 21 000 for., a da imade u njoj do 12 000 svezaka, za tiem do 2 000 dragocienih rukopisa i prieko 5 000 listina; na dalje – da mi možemo biti bez humanističke vaše knjižnice, pošto veći dio onih knjiga imademo. Ili šta – ne bi li na to pristali, da se odieli prirodoslovni diel, pa da gledamo ovaj kupiti'

Mi bismo se ponosili knjižnicom, koju je sastavio slavni fiziolog i česki rodoljub; ali naše su sada okolnosti takove, da nam to nije moguće, ako se ili ciena znamenito nesnizi, ili neodieli prirodoslovni odjel. U ostalom do skora ću vam točnije izvješće priobčiti, a želio bih čuti i vaše mnjenje. Počitajući vas ostajem

Smierni

Dr. Fr. Rački

26.

Rački zahvaljuje Josefu Jirečku na podršci što je izabran za počasnog člana Češkog znanstvenog društva.

U Zagrebu 5. siečnja 1873.

Visoko poštovani gospodine!

Oprostite što jedva sada dolazim da se zahvalim na Vašoj besjedi u Pragu zlatnom, što me izvoljela izabrati počasnim članom svojim u skupštini od 28. listopada. Ja se ovim odlikovanjem ponosim, jer veoma štujem česke umno i rodoljubno učiteljstvo i samo žalim, što ne mogu po svojem sadanjem zanimanju stajati s njim u neposrednoj svezi. Ali mene u njemu jedna je zadaća i svrha – doprinieti po svojih silah k prosvjeti dviju u mnogom si srodnih plemena velikoga slovjenskoga roda.

Izvolite visoko cienjeni gospodine! Biti kod učiteljske besjede tumačem moje najveće zahvalnosti.

Vaš štovatelj

Dr. Fr. Rački

27.

Bez nadnevka. Rački piše Josefu Jirečku da se ne uvrijedi što su se o njegovu radu čule kritike u razredu. Takve kritike su to oštrije što ugledniji je pisac, pa ih je doživio i Palacký.

Veleučeni gospodine i prijatelju!

Mislim, da mi se netrieba izpričati što vam ná list od 21. pr. m. jedva sada odgovaram. Putem prof. Mesića imali ste dovlе doznati sve što vas zanima.

Vaša razrpava šampat će se ciela u IV. knjizi rada; koja će se početi odmah šampati čim III. knj. Izadje što će do koj dan biti. Razpravu ćete imati u ruci svakako do srpnja a posebne otiske i prije. Dok nije bila ovdje ciela nije se mogla u razredu predložiti, i inače nebi mogao prije red na nju doći. Moja razprava je prieko nada narasla, te nije ni u III. knj. dogotovljena. Ovu knjigu ćete svakako do svibnja dobiti u ruke, u Hvar ili kamo želite.

Ja bih mislio, da se štovani prijatelju! umirite. Medju vami i kritikov vaših radnja učen će sviet sad izreći; a zaslugâ na polju književnom neće vam poreć ni sadašnjost ni

budućnost. Ta znate neima učenoga čovjeka, s kim se nebi zadjenulo tudje pero – a čim je on veći tim je ovo obično oštrije. Primjera imademo svaki dan dosta – a u Češkoj n. p. na Palackom. U ostalom svi vaši prijatelji i štovatelji žele vam prije svega zdravlje. Cetera adjuventur. S toga vas molimo, da se za koje vrijeme odmorite od ozbiljnije radnje, pak ćete zdravi većom snagom za nju prionuti.

Prof. Tomek potrudio se za Kellerovu sbirku. Sve je u redu. Ona će biti ovih dana ovdje.

Bio je ovdje ruski pisac Makušev. Odputovao je u Mletke. On će izostati tri godine i prvu u Italiji drugu u Turskoj, treću medju nami. I Lamanski¹⁵ ima ovamo doći. Prof. Mesića pridružili su k nam. ... u pomoć dokle Jurković ozdravi (ovdje se pismo prekida)

28.

Rački piše Šemberi vrlo neraspoložen što nije uspio provesti kroz Sabor odluku da se kupi knjižnica pokojnog Šemberinog oca. Opisuje prilike u Saboru i njegovim odborima.

U Zagrebu 22. ožujka 1874.

Visoko učeni gospodine profesore!

Malo me koj posao toliko uzlovolji, kao što pitanje o kupnji knjižnice vašega slavnoga oca, koje se kroz toliko godina provlači. Ja sam se sveudilj nadao, da će se ona za naše Sveučilište nabaviti, prem mi pred očima bio i taj slučaj, da se kupiti neće. Posljednje mogoste razabrati iz mojih listova, tèn ni sada ni sam prestajao očitovati, da su vam ruke slobodne i da možete prodati knjižnicu, ako vam se drugdje prilika dadne.

Kako znate, prošla vlada odbila je na predlog biskupa Strossmajera kupnju vaše knjižnice iz zemaljskih sredstava. Kada je nastala promjena, mislio sam da će biti najzgodnije, ako sabor preporuči kupnju. S toga vam savjetovah, da se na sabor obratite. Vaša predstavka bijaše predana odboru za nastavu, kojem jesam ja predsjednikom. U odboru bi zaključeno, da se preporuči saboru kupnja knjižnice troškom zemaljskim. Ali taj zaključak ni je nikako mogao doći pred sabor, koj je s reorganizacijom zemlje zabavljao i jedva nekako primio osnovu za Sveučilište. Kada se enquetna komisija za Sveučilište po vladi imenovana bude u pododboru potaknuto pitanje o nabavi vaše knjižnice. Ali taj pododbor imao sastaviti budjet za Sveučilište kroz više godina, t. j. donde, dok postane normalnim, tèn mu čini veća štednja preporučena osobito kod sastavljanje kabineta i biblioteke itd. Iz ovoga posljednjega razloga biste prieko dra. N. Špime upitani, ne bi li pristajali na prodaju samo prirodoslovnog diela knjižnice. S druge strane naši prirodoslovci zauzeli se za kupnju velike mineralogičko-geologičke sbirke dra Lanze¹⁶ u Spljetu, pà vidjevši da se ne može, jer sredstva nedopuštaju nabaviti i Lanzina

¹⁵ Vladimir Ivanović Lamanski (1933-1914) bio je profesor na Sveučilištu u St. Petersburgu, Vikentij Vasiljević Makušev (1837-1883) bio je profesor varšavskog sveučilišta. On je bio tajnik ruskog konzulata u Dubrovniku, istraživao je u dubrovačkoj pismohrani i napisao magisterski rad pod naslovom "Исследования об исторических памятниках и бытописателях Дубровника". 1867. Lamanski je putovao u Prag, Zagreb i Dalmaciju jer se spremao za zvanje profesora. Lamanski je kao i Nil Popov bio slavjanofil, član Slavenskog dobrotvornog društva, sudionik i organizator slavenskoga kongresa u Rusiji 1867. Važnija literatura:

1. Воробьева И. Г., "Профессор-славист Нил Александрович Попов", Тверь, 1999, С. 63 (о Макушеве)
 2. Лаптева, *История славяноведения в России в XIX в.*, Москва, 2005.
 3. *Славяноведение в дореволюционной России: библиографический словарь*, Москва:Наука, 1979, С. 231-232, 214-217.

¹⁶ Karlo i Frane Lanza, otac i sin, bili su arheolozi i trgovci umjetninama, pomalo i sakupljači.

sbirka i vaša knjižnica pustiše posljednju pastu i tim više, što se liečnici članovi komisije izjasniše, da koliko je dragocjena knjižnica vašega oca, to im je ona u toliko potrebna, da se nabaviti mora, ako se može lasno, jer se može odrediti svake godine oveći paušal za nabavljanje liečničkih djela. Tako je u energetnoj komisiji propao predlog za nabavu knjižnice.

Ovako se stvar glede vaše knjižnice kroz više godina razvijala. Sadanja vlada jest patriotična i ona bi pristala na kupnju knjižnice; ali ne ima uzdanja u financialno stanje zemlje, tiem više što se poplašila primjerom Ugarske. Njezina je dakle lozinka štednja i trošiti samo za najvažnije. Toga se drži i glede sveučilišta. Neće nikako pristati na trošak već za stvaranje kabineta itd. na jedan put i već imade se manje svote unesti. I stoga će se liečnički fakultet stvarati kroz pet godina, tē od godine na godinu ustrajati učila kako to predavanja one godine zahtievaju.

Ovo je stanje stvari. Meni je žao, što je na to došlo. Rada bi predvidio bio, bio bi vam savjetovao, da ne računate na našu vladu a i na našu zemlju.

Toliko za obavijest vašu i za odgovor na pismo od 9. o. m. Preporučajući se ostajem
Vaš štovatelj
Fr. Rački

29.

Rački se ispričava Šemberi što se u Saboru zagubio ili izgubio popis knjiga knjižnice njegova oca i moli da na trošak Akademije sastavi nov popis.

U Zagrebu 22/4. 1874.

Visoko štovani gospodine!

Što niste dobili odgovora na svoje posljednje pismo ovaj je uzrok.

Bio sam popis vaše knjižnice predao odboru saborskom; ovaj pako kada je sabor odgodio, izručio je sve moje spise saborskoj pisari. Kada sam dakle tražio on[aj] popis, ni je se mogao naći, jer je negdje zametnut. I ovih dana bi tražen, ali badava, ne ima ga te neima.

Ovo je za mene veoma neugodno, tē mi ovih dana zadavalo mnogo brige i žalosti. Ja sam mislio, da će moguće biti nabaviti nam vašu knjižnicu; mnogo sam se o tom brinuo i razgovarao ovdje i ondje – a sada ne ima joj ni popisa.

Stoga ne preostaje mi ino, nego moliti vas, da date na naš trošak sastaviti popis knjižnice, i da mi nezamierite, što se ovako dogodilo. Ako bi se ipak priposlani mi popis našao, poslat ću vam ga naknadno.

Biskup Strossmajer bio je pripravan uložiti veću svotu za nabavu knjižnice, ako bi kod drugih našao odziva. Ali kod nas je od više godina tolika nerodica, da se ne bi bilo nadati uspjehu.

Oprostite; okolnosti su jače od moje dobre volje.

Sa štovanjem

Dr. Fr. Rački

30.

Rački piše Josefu Jirečku i moli ga da posreduje da novoutemeljeno zagrebačko Sveučilište dobije profesore iz Češke jer u Zagrebu nema ni izdaleka toliko ljudi sposobnih da budu profesori. Piše o B. Jedlički koji se natjecao za mjesto na Sveučilištu u Zagrebu.

U Zagrebu 28. travnja 1874.

Visoko poštovani gospodine i prijatelju!

Hvala Vam liepa na Vašem pismu od 25. o. m. i na napomeni prama meni i našim stvarim. Bio sam pisao Vašemu bratu, po prilici prije dva mjeseca. Ne znajući za vas, jeste li u Beču ili u igdjem tē zamolio ga, da sporazumivši se, vam savjetuje u pogledu kandidata za učiteljske stolice na budućem Sveučilištu našem. Ali na ova pisma ne dobih odgovora.

Mi ovdje ne imamo ni iz daleka toliko za Sveučilištne nauke sposobnih sila, da ne bi upućeni bili na srodna plemena slovinska; a najpače na Čehe. Jezična teškoća ni je tolika, da se ne dade svladati. S toga se ovdje odmah iz početka mislilo na strukovnjake česke, te bi se već bili liepi rezultati postigli da je u naše vlade više okretnosti. Bar imade dobru volju; ali organi oko njega jesu baština prošloga vremena.

Prelazeći na dra. B. Jedličku, kojega preporučate, ne bih vam znao drugoga savjeta, nego da ga potaknete na natjecanje, prem je rok samo do 30. o. m. ustanovljen. Uslied prelaznih ustanova sveučilišnoga zakona vladi je dano pravo predložiti za naimenovanje prvu dvojicu za svaki fakultet, a na ove prelazi pravo predloga ostalih sudrugova svojih. Kada bude ona trojica imenovana dobit će u ruke sve ostale molbenice natječajne, tē učiniti svoj predlog vladi. Odavde vidite, da ako d. Jedlička uztraži koju profesuru, doći će njegova molbenica u ruke one trojice. S toga dā kako ne može mu je uspjeh zajamčiti; ali ću na njegovu preporuku vašu priobćiti – a mislim, da ne će biti odviše mnogo izbora. Za slov. filologiju imade dr. Gebauer mnogo izgleda, pošto dr. Jagić primi poziv u Berlin.

Preporučam se i dalje za svjet u sveučilištnom pitanju.

Bit će nam veoma drago dobijemo li kakav prilog iz vašega pera.

Molim vas da svojoj knjižari naručite jedan otisak novoga izdanja "Pamatih" vašega neumrloga tasta P. Šafařika. Neka mi je pošalje uz poštansko pouzeće.

Veselio sam se dolazku u Zagreb prošlih praznikah vašega izvrstnoga sina,¹⁷ koj se tolikim uspjehom i velikom nadom bavi našom knjigom.

Molim da pozdravite svojega brata i vrstnoga sina, i da me sačuvate u sojoj uspomeni.

Vaš štovatelj

Fr. Rački

31

Franjo Rački zahvaljuje već starom Františku Palackom na čestitkama u povodu utemeljenja Sveučilišta Franje Josipa u Zagrebu na kojem već djeluju dva češka znanstvenika. Rački smatra da će to sveučilište u budućnosti održavati znanstvene veze s češkim učenjacima.

¹⁷ To je Konstantin Josef Jireček.

Blagorodnomu gospodinu Dru Franji Palackómu
 Historiografu kraljevstva Českoga, članu mnogih učenih društava itd.itd.
 U zlatnom Pragu (Prag)
 U Zagrebu, 26. listopada 1874.

Vaše veoma cienjeno pismo od 16. o. m. i u njem očitovana radost što je naše sveučilište stupilo u život, uzrada mene, biskupa i poštovatelje vaše. Želja je bila obećati, da se ono prekrasno pismo objelodani, a ja ne mogoh oprieti se, te je ono stoga priobćeno u ovdašnjih listovi. Takav glas kano što je vaš za nas Hrvate i južne Slavene mnogo vrijedi.

Česki zastupnici navike bijahu nam veoma mili u tom je nješto naše vlastite koristi, jer će naše sveučilište trebovati pripomoći českih strukovnjaka. Za sada namještena su dva Čeha: Dr. Haněk i Dr. Geitler.

Blagodarim na priznanju mojih nastojanja u našoj akademiji. Ako taj zavod ne može se svojom učenošću uzporediti drugim starijim, ta mu se čast ne može poreći, da je narodan i da u duhu slavenskom radi kako najbolje umie. Mislim da se taj smjer ne može dosta ocieniti uzev u obzir ine književne zavode medju zapadnimi i južnimi Sloveni.

Mi se ovdje čudimo Vašoj neumornoj i neprekidnoj radenosti i svežosti duha u tolikoj dobi. Bog vas poživi još mnoge godine!

Pozdrav vaš liepo odzdravlja vaš prijatelj biskup Strossmajer koj se vratio u Djakovo. Žali što se ni je netom mogao s vami sastati u Zlatnom Pragu.

Molim vas, da izručite moj pozdrav g.dinu L. Riegeru i da me pridržite u svojoj visoko cienjenoj uspomeni i tè primite moje najdublje poštovanje, u kojem ostajem

Vaš sluga Dr. Fr. Rački.

32.

Rački predlaže Josefu Jirečku da njegov sin Konstantin ispisuje u dubrovačkoj pismohrani, te da svoje ispise objavljuje u publikacijama Akademije. Piše o mogućnosti da se kupi knjižnica pokojnog Františka Palackog, a onda pesimistički razmatra odnose Nijemaca i Mađara prema Slavenima.

U Zagrebu 12. listopada 1878.

Visoko štovani gospodine!

Primiv vaše štovano pismo od 8. t. m. dosjetio sam se davne moje nakane, da pišem vašemu čestitomu sinu Konstantinu, te da mu ponudim što donjekle ide u skladu s vašim predlogom. Naša akademija imade ponješto priepisa iz dubr. arkiva, tè je ona i onako odlučila čim joj okolnosti dopuste preći na izdavanje dubrovačkih arhivalija. Pišem indi Konstantinu, da mu «monumenta» ili "starine" naše akademie za njegove izpise i izvode dubrovačke stoje otvorene. Ako on na to pristane ne će biti težko pronaći, kako bi mu se dala sredstva da može ostati u Dubrovniku više mjeseci. Prihvati li on to, bit će bez brige za izdavanje svojih izpisa. A tada bi se s njim sporazumjeli, što da najprije izpiše. Tkalčić je troškom akadmiije priepisao svu knjigu librum reformationum.

Još nisam govorio s Mesićem za knjižnicu pokojnoga Palackoga. Ali bojim se da neće biti s toga ništa i prem bi veoma dobro bilo, da se ona kupi. Naša akademija ne može osobito sada kada se odlučila na izdavanje obimnoga rječnika. Sveučilištna biblioteka jedva može za najpotrebitije knjige, koje su profesorom i djakom potrebite. Osim toga Magjari iz Pešte poručuju, da proračun za buduću godinu imade se stegnuti još više. Nū ako bi moguće bilo kupiti rečenu knjižnicu, to možete uvjereni biti, da ću ja zagovarati .

Ovdje se željno čita sve što se u vašem saboru događa. Ali malo tko se nada uspjehu. Narodanske oprieke u monarkiji tako su se zaoštrile, da se izlazu trag ne vidi. Ustavnim putem ne da se taj čvor rasjeci. Nemci i Magjari odviše su mah preoteli, negoda li bi si dali mirnim načinom izmaći gospodstvo nad Slavenstvom, a ovo razciepkano i bez zajedničkoga rada ne ima mnogo nade.

Primite pozdrave od g. Daničića, a od mene izraz odličnoga štovanja, kojim ostajem

Vaš

F. Rački

33.

Rački Josefu Jirečku o njegovu pismu kojim je Jureček oduševljeno pozdravio otvaranje sveučilišta u Zagrebu. Rački smatra da se to sveučilište ne može mjeriti sa drugim starijim sveučilištima, ali je ono za to narodno.

U Zagrebu 26. listopada 1874.

Visoko učeni i štovani gospodine!

Vaše veoma cienjeno pismo od 16. o. m. i u njem očitovana radost, što je naše sveučilište stupilo u život, uzradova mene, biskupa i sve štovatelje vaše. Želja je bila obćenita, da se ono prekrasno pismo objelodani, a ja ne mogoh oprieti se, tē je ono sbilja priobćeno u ovdašnjih listovih. Takav glas, kano što je vaš, za nas Hrvate i južne Slovene mnogo vriedi.

Česki zastupnici nauke bijahu nam veoma mili; u tom je nješto naše vlastite koristi, jer će naše Sveučilište trebovati pripomoći českih strukovnjaka. Jur sada namještena su dva Čeha: dr. Haněk i dr. Geitler.

Blгодарim na priznanju mojih nastojanja u našoj akademiji. Ako taj zavod ne može se svojom učenosti usporediti drugim starijim, ta mu se čast ne može poreći, da je narodan i da u duhu slovenskom radu, kako najbolje umie. Mislim da se taj smjer ne može dosta ocieniti, uzev u obzir ine književne zavode među zapadnimi i južnimi Sloveni.

Mi se ovdje čudio Vašoj neumornoj i neprekidnoj radenosti i svežosti duha u tolikoj dobi.¹⁸ Bog vas poživi još mnoge godine!

Pozdrav vaš liepo odzdravlja vaš prijatelj biskup Strossmayer, koj je vratio se u Djakovo. Žali što se ni je netom mogao s vami sastati u zlatnom Pragu.¹⁹

Molim vas, da izručite moj pozdrav g. dru L. Riegeru i da me pridržite u svojoj visoko cienjenoj uspomeni; tē primite moje najdublje poštovanje, u kojim ostajem

Vaš sluga

Dr. Fr. Rački

¹⁸ Josef Jireček bio je rođen 1825.

¹⁹ Strossmayer je o ovom putovanju napisao putopis pod naslovom "Osvrt na moj putni izlet u Njemačku i Češku", *Vienac*, 7 (1875), br. 4-13.

34.

Rački moli Josefa Jirečeka za pomoć kod obnove zgrade Akademije koja je oštećena u potresu. Požuruje priloge njegova sina Konstantina za publikacije Akademije.

U Zagrebu 1. prosinca 1880.

Vele štovani prijatelju!

Iz listova doznajete, kolika je nesreća naš Zagreb i velik diel Hrvatske užasnim potresom postigla. Naš glavni grad nalik je na stojeću ruševinu. A i naša akademička palača mnogo je postradala. Ona nije još ni posvema gotova bila, a ni podpunoma izplaćena. U čvrstoći nije na sreću trpila; ali mnogo je pootpadalo, te imade štetu više tisuća for. Ovoga tereta ne može nositi zemlja, koja je u svojih javnih sgradah mnogo postradala. Ako bi se ta šteta poravnala iz akademičke zaklade, mnogo bi književna radnja udarila natrag što se u interesu našega duševnoga razvoja zapriečiti ima.

Ovakove vanredne okolnosti zahtievaju vanredna sredstva. S toga je akademija prisiljena umoliti, da se kod sakupljanja prinesaka za stradajuće Zagrepčane i na nju obzir uzme.

A to je radi česa obraćam se na Vas, veleštovani prijatelju! U Českoj se takodjer sakupljaju. Znam ja, da česki narod sam treba za se i za svoje zavode. Ali ne bi li Vi i Vaši prijatelji o tom nastojali, da se jedan diel milodara, koje će u Českoj i Moravskoj, za Zagrepčane sakupiti, namieni našoj akademiji za restauraciju njezine zgrade? Ako mislite, da se može: sve ostalo prepušta se Vašoj mudrosti i uvidjavnosti.

Gdje je sada Vaš sin Konstantin? Ništa se ne javlja. On je bio obećao, da će nešto od svojih dubrovačkih izraživanja priobćiti našoj akademiji?

Molim Vas i da pozdravite svoga čestitoga brata Hermenegilda.

Vaš štovatelj

Fr. Rački

35.

Rački piše Josefu Jirečeku o ekscerptima Franje Pejačevića te ga moli da posreduje da se Akademijinoj knjižnici pošalju neke češke publikacije. Raspituje se o honorarima koje isplaćuje Učeno društvo pisaca u Pragu i Carska akademija u Beču da se odrede načela u odmjeravanju honorara koje će plaćati Akademija u Zagrebu.

U Zagrebu 21. svibnja 1884.

Preuzvišeni gospodine i vele štovani prijatelju!

Ponajprije oprostite, što je ovaj odgovor na Vaše štovano pismo od 2. t. m. zakasnio.

Prem su mi bili rukopisi Pejačevievi u našoj metropolitanskoj knjižnici poznati: to sam jih htjeo još jednom pregledati. Ali medju njima neima ni nedovršene historie Bulgarorum ni historie Hunnorum. Mislim, da je ovdje nesporazumak. Rukopis Pejačević ili bolje prijepis učinjen za metrop. knjižnicu u 4 velika i debela folianta jest sbirka sadržavajuća izvode (excerpta) iz tiskanih knjiga za poviest Slavena u obće i južnih napose. To vam je Stritter samo na podlozi mnogo širjoj. Pejačević je izcrpio takodjer Bizantinice, ali i zapadne: ugarske, njemačke i francuzke itd. historike. Obuhvaća da kako i izvode za Bugare, Hune, Avare itd. Djelo neizmjerne marljivosti i uztrajnosti. Da

je prošloga vieka izašlo, bili bi Pejačeviću suvremenici zahvalni; ali sada ne ima skoro nikakve vrijednosti, osobito s gledišta historičke kritike. Ova sbirka ima vrijednost samo za životopisca Pejačevića.

I u našoj akademičkoj knjižnici imade codex miscellaneum Fr. Pejačević s izvodi historičkimi i geografičkimi. Imade ovdje takodjer izvoda za historiju bugarsku, ali stvari danas svakome historiku poznate, i to iz boljih izdanja.

U tom rukopisu imade osim toga: Stemma despotarum Serviae et Rasciae (p. 267), stemma ducum de Sabac (vze), reges Dalmartiae et Croatiae (970) stemma comitum Bribirensium (2zz) itd. Ovdje imade i o knezovih i carevih bugarskih, o Bogomilih (izvod iz Euthymia), izvodi iz AA. SS. Posandissa itd.

Neima dakle ovdje nijednoga rukopisa Fr. Pejačevića, koji bi obuhvatio sustavnu poviest Bugara ili Huna – ali imade dosta izvoda i bilježaka za jedne i druge.

Ako bi indi gr. Julian Pejačević htjeo pisati biografiju Franje Pejačevića, bili bi svi ovi rukopisi od velike vrijednosti, jer se u njih vidi, što je snovao i kako je radio.

Dopustite mi, vele štovani prijatelju! Da Vas ovom prilikom zamolim, nebi li posredovali, da naša akad. knjižnica zadobije "Památky",²⁰ kojih ovdje ne ima. Ima pako sljedeće: Dilu II. seš. 1 – 8, dilu III. seš. 1-8, dilu IV. seš. -1-8, dilu V. seš. 1-8, dilu VIII. ses. 1-8. Nové řady, vol. I, II, III, X, r. I. 1874 i II. 1875. Poslie god. 1875. nije primila ništa. Molba je dakle naša: a) dá se popuni ono do god. 1875. ... b) da nam se pošalje sve što je za tim izašlo i u buduće redovito. Na dalje molim, da pripomenete uz moj pozdrav bratu Hermenegildu, ne bi li akademija mogla dobiti od njegova codexa onu svezku, za koje mu je naš knjižničar pisao.

I ja bi želio tečajem ove godine posjetiti zl. Prag. Ako bude iole moguće, učinit ću.

Kano što prielazom vašega vrijednoga sina Konstantina iz Sredce u Prag Bugarska gubi mnogo, tako tim dobiva vaše mlado česko sveučilište.²¹

Još jedno. Rado bih znao: kako nagradjuje česko učeno društvo pisaca a) za razprave i djela; b) za textove (monumenta itd.). Ako možete doznati kako sada nagradjuje c. akademija znanosti u Beču jedno i drugo, te biste imali dobrotu ob oboem čim prije izviestiti me, veoma biste me obvezali. Sada se kod nas radi o novom uredjenju nagrada, pà bi mi ovdje podatci dobro došli.²²

Uz izraz osobitoga štovanja ostajem

Vaš

Fr. Rački

36.

Rački piše Josefu Jirečku o tiskanju njegovog priloga i šalje mu špaltu.

U Zagrebu, 14/VII. 1887.

Veleučeni gospodine profesore!

Korekturu Vašega priloga iz bug. evangjelja, koji se sada štampa u "Starinah", obavio je prof. Valjavec. Šalje Vam se korektura na recenziju uz molbu, da ovu čim prije

²⁰ U pismu broj 30. od 28. travnja 1874. Rački piše *Pamatih*. To je djelo P. J. Šafařika

²¹ Konstantin Josef Jireček bio je 1881-1882. ministar znanosti u Bugarskoj, 1882-1884. ravnatelj bugarske Narodne knjižnice u Sofiji, 1884-1893. redoviti profesor na Karlovom sveučilištu u Pragu. On je uredio znanstvene i prosvjetne prilike u Bugarskoj.

²² Honorari su u to doba bili dostojni znanstvenog rada i znanstvenika. Prema uredničkom prilogu "Račun o Viencu" za njegov prvi tečaj (2/1870, str. 112) plaća urednikâ iznosila je 840 for., autorski honorari 1369,93 for, a troškovi tiskanja u Albrechtovoj tiskari 1701.46 for. (*sic!*)

vratite, jer ne bi rado, da sbog toga štampanje zapne.

Imade kod štampanja teksta jedna poteškoća. Naša na ime tiskara ne ima svih znakova, koji su u vašem prepisu i kojé biste rado otisnuti. Ova bi se poteškoća mogla otkloniti tim, kada biste u textu sve kratice razriešili, pak ove i druge znakove razložili u predgovoru, kano što jeste već učinili. Ovo biste po mojem mnienu mogli učiniti laglje, što rukopis nije tako strar, da bi za znanost moždno bilo izdati text sa svimi znakovi, te je dosta da rieči budu posvema vjerno preštampane. Ako li volite ostati kod svoga prepisa, onda izvolite znakove izpraviti gdje su pogriešno navedeni i kazati kako želite. U prvom slučaju poslao bi vam se ostali rukopis u Prag.

Sa štovanjem
Rački

37.

Rački Josefu Jirečku još o tiskanju njegova rada u *Starinama*

U Zagrebu 19/IX. 1887.

Vele učeni gospodine!

Tajnik dr.[Petar] Matković mislio je, da Vam je 12/VII. t. g. poslao i text evangjelja, dočim je ovaj ostao u tiskari! Kada bi to bio znao, već bi text bio popunjen i štampan.

S toga šaljem Vam sada uz molbu, da ga čim većom brzinom izpravite t. j. kratice razriešite, samo molim čitljivo, pak onda vratite, jer bi rado da bude čim prije tiskan i da tako izadje nova ovogodišnja knjiga ! "Starina".

Uz odlično štovanje
Vaš Fr. Rački

38.

Rački piše Josefu Jirečku o tiskanju njegovog priloga u *Starinama* i o prilikama u uredništvu.

U Zagrebu 12/VII. 1889.

Vele štovani gospodine profesore!

Kako možete iz korekture, koja Vam se šalje razabrati, ove godine tiskaju se Vaši prilozu u XXI knj. "Starina". Nu pošto imade mnogo gradje, neće biti svi poslani prilozu štampani u ovoj knjizi, nego polovica t. j. prvih I-VI. odlomaka, dočim će ostali doći u sliedeću knjigu. Odlomci ne stoje u stvarnom savezu ipak se mogu prekinuti; a treba zadovoljiti i drugim. Ima se nastojati, da "Starine" ostanu svojim sadržinom bogate.

Budite tako dobri, te reviziju obavite odmah, jer bi želio, da ova knjiga tečajem praznika bude gotova.

U ostalom preporučam Vam i na dalje našu akademiju, koja će se Vašega sudjelovanja u svoje doba sjetiti.

Ako se i gosp. Drom. K. J. Jirečekom sastanete pozdravite se u moje ime.
Vaš štovatelj
Fr. Rački

CORRESPONDENCE BETWEEN FRANJO RAČKI, FRANTIŠEK PALACKÝ,
JOSEF JIREČEK AND ALOIS VOJTĚH ŠEMBERA

SUMMARY

This correspondence encompasses a long period between 1858 and 1889. First Rački, as a poor scholar from a politically non-defined country, wrote letters from Rome, where he searched for medieval Croatian manuscripts. There, he was found by the patriotic bishop of Djakovo Josip Juraj Strossmayer. He wrote letters to the Czech nationalist, the father of the Czech nation František Palacký, who was favourably disposed to Croats and Croatian nationalism, which after the Czech revival followed in their footsteps. In Palacký he found a devoted reader of his letters. We then follow Rački as an education official and the president of the Yugoslav Academy of Arts and Sciences organizing Croatian education system and science education. There, he asked for the assistance of the Czech scholar and politician Josef Jireček, who provided him with two professors to teach at the newly established University of Zagreb, which was then the capital of the recently recognized Kingdom of Croatia Slavonia.

Rački also wrote letters to Alois Vojtěh Šembera in order to purchase the library of his late father who was a physician. It was an unsuccessful attempt due to government bureaucracy so he looked for a sponsor in order to purchase an Egyptian collection of baron Alexander Koller, which he eventually did, with bishop Strossmayer and the Countess Elisabeth Drasković's money.

KEY WORDS: *Rački, Palacký, Jireček, Šembera, letters, Prague.*

